

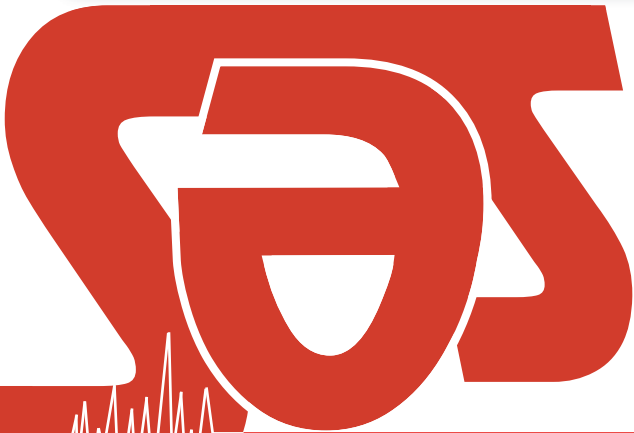
QOY ƏDALƏT ZƏFƏR ÇALSIN!

"SƏS" qəzeti mənim
üçün ən əziz qəzetdir

№ 173 (7341)

24 sentyabr 2025-ci il.
Qiyməti 60 qəpik

Böyük Qayıdış: Laçına növbəti köç

BMT-80 il: Daha çox sülh, inkişaf və insan hüquqları

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva
BMT Baş Assambleyasının 80-ci sessiyası çərçivəsində keçirilən
yüksək səviyyəli müzakirələrdə iştirak ediblər

Dördüncü Ermənistan?

"Bakı dünya miqyasında vacib
bir mərkəzə çevrilib"

"27 Sentyabr milli həmrəylik və
dövlətçilik dəyərlərini
möhkəmləndirir"

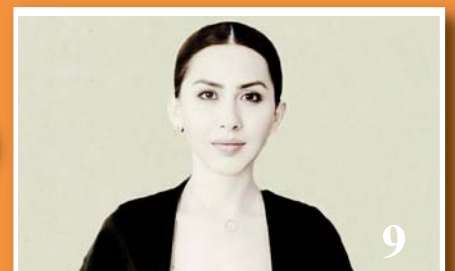
"D" vitamini azlığı son
illərin gizli epidemiyasıdır!

11 milyon 323
mindən artıq: o
qədər də təhlükə...

Kənddə
nəyimiz qaldır?

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının yaranmasının səksəninci ildönümünü qeyd etmək üçün Baş Assambleya yüksək səviyyəli iclasını keçirir. Mərasim dünya liderləri Nyu-Yorka tarixi palatada illik müzakirələr üçün gəldikləri zaman keçirilir. Sentyabrın 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva BMT Baş Assambleyasının 80-ci sessiyası çərçivəsində keçirilən yüksək səviyyəli müzakirələrdə iştirak ediblər. BMT-nin Baş katibi Antonio Quterreş dövlətimizin başçısı İlham Əliyevi və birinci xanım Mehriban Əliyevanı salamlayıb. Dövlətimizin başçısı dünən Yunanistanın Baş naziri Kiriakos Mitsotakis və İraq Respublikasının Prezidenti Əbdülməttib Camal Rəşid ilə görüşüb.

Mühüm müzakirələr üçün tribuna

Assambleyanın sədri Annalena Baerbok BMT-nin iki dünya müharibəsindən sonra necə qurulduğunu və 72 ərəzinin hələ də müstəmləkə altında olduğu bir vaxtda "Holokostun ağlasığmaz dəhşətlərini" xatırladı. 26 iyun 1945-ci ildə BMT Nizamnaməsinin imzalanması "liderlərin öz xalqlarına və millətlərin bir-birinə bəşəriyyətin ən qaranlıq fəsilərindən öyrəndiyi vədi idi" deyib.

"Birləşmiş Millətlər Təşkilatımızın 80 illik yubileyini qeyd edərkən, biz yenidən yol ayrıcında dayanmışıq" deyən xanım Baerbok nümayəndələrə bildirib. "Biz asan yolla gedə bilmərik və sadəcə təslim ola bilmərik. Biz düzgün yolu seçməliyik; dünyaya birlikdə daha yaxşı ola biləcəyimizi göstərmək üçün" deyib və Baş Assambleyanın bu əlamətdar sessiyası üçün hər kəsə uğurlu iş arzulayıb.

Millətlər üçün bir yer

BMT-nin Baş katibi Antonio Quterreş də Təşkilatın ilk günlərinə qayıdıb və qeyd edib ki, bir çox ilk heyət üzvləri və nümayəndələri "müharibədən görünən yarılar daşıyırlar". Bu insanlar idealist deyildilər, lakin bəşəriyyətin ən pisini görmüşdülər və bildirdilər ki, "sülh hamıdan cəsarətli, ən praktiki, ən zəruri axtarışdır. Birləşmiş Millətlər Təşkilatını qurarkən onlar qeyri-adi bir şey yaratdılar. Böyük və kiçik bütün xalqların heç bir ölkənin təkbəşinə həll edə bilməyəcəyi problemləri həll etmək üçün bir araya gələ biləcəyi bir yer".

Baş katib xəbərdarlıq edib ki, BMT-nin prinsipləri indiyədək heç vaxt olmadığı kimi zərbə altındadır: "Biz görüşdükdə mülki şəxslər hədəfə alınır və beynəlxalq hüquq tapdalanır. Bundan əlavə, iqlim böhranı davam edərkən, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə (SDGs) nail olmaq üçün irəliləyişlər zəiflə-

BMT-80 il: Daha çox sülh, inkişaf və insan hüquqları

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva BMT Baş Assambleyasının 80-ci sessiyası çərçivəsində keçirilən yüksək səviyyəli müzakirələrdə iştirak ediblər

dikcə yoxsulluq və aclıq artır. Eyni zamanda, biz çoxqütblü dünyaya doğru irəliləyirik. Bu çağırışlara cavab vermək üçün biz təkcə Birləşmiş Millətlər Təşkilatını müdafiə etməməliyik, həm də onu gücləndirməliyik". O, beynəlxalq ictimaiyyəti "bu ana qədər aydınlıq, cəsarət və inamla yüksəlməyə" və "sülh və dini reallaşdırmağa" çağırıb.

BMT çətin günlər yaşayır

Səksən il əvvəl İkinci Dünya Müharibəsi-

nin qalib müttəfiqləri gələcək müharibələrin qarşısını almaq və müharibədən sonrakı nizamı formalaşdırmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatını qurdular. Onlar beş dövlətin - ABŞ, Sovet İttifaqı, Böyük Britaniya, Çin və Fransanın dominant rol oynaması barədə razılığa gəldilər. BMT Təhlükəsizlik Şurasının bu beş daimi, veto hüququna malik üzvü - "Böyük beşlik" dünyanın polisi olmalı idi.

Bu gün dünya liderləri Nyu-Yorkda BMT-nin illik toplantılarına toplaşarkən, çox az adam "Böyük beşliyin" təşkilatın yaradıcılarının ambisiyalarını həyata keçirə bilmədiklərini iddia edə bilər. "Böyük beşlik" Qəzza və

Ukraynadakı münaqişələr, İranın nüvə proqramı ilə bağlı diplomatiya və Sudandan Myanmaya qədər böhranlarla bağlı razılaşmır. Soyuq Müharibə dövründə böyük dövlətlər arasında fikir ayrılıqları bəzən o qədər kəskin olurdu ki, Təhlükəsizlik Şurası aylarla bir araya gəlmirdi. Bununla belə, Təhlükəsizlik Şurası həm də İsrail və ərəb dövlətləri arasında münaqişələrdə vasitəçilik etmək və onların gərginləşməsinin qarşısını almaq üçün forum kimi istifadə olunurdu. Soyuq müharibənin sonunda beş güc yeni əməkdaşlıq ruhu tapdı. Təhlükəsizlik Şurası 1991-ci ildə ABŞ-ın İraqı Küveytdən çıxarmaq kampaniyasını dəstklədi və BMT sülhməramlı əməliyyatları dalgasına və sanksiya rejimlərinə nəzarət etdi.

Əsrin əvvəlindən bəri bu əməkdaşlıq səviyyəsi aşağı düşüb, belə ki, beş güc 2003-cü ildə İraqın işğalı və Suriyadakı vətəndaş müharibəsi kimi məsələlər ətrafında dəfələrlə toqquşub. Rusiyanın Ukraynaya hərbi müdaxiləsi münasibətlərin daha da sürətlə pisləşməsinə səbəb olub. BMT hələ də Cənubi Sudan və Livan kimi ölkələrdə sülhməramlı missiyaları dəstkləyir, lakin Təhlükəsizlik Şurası ciddi böhranları həll edərkən çox vaxt dalana dirənir. 2024-cü ildə G5 ölkələri arasındakı fikir ayrılıqları Təhlükəsizlik Şurasının 1991-ci ildən bəri ən az - 41 qətnamə qəbul etməsinə səbəb olub.

BMT tez-tez müharibələrin qarşısını almaq və dayandırmaq iqtidarında olmadığına görə sərt şəkildə tənqid olunsada, Təhlükəsizlik Şurası son nəticədə sadəcə geosiyasət realitələrini əks etdirir. Rəqabətli və çoxqütblü dünyada veto hüququna malik ölkələrin 1990-cı illərdə olduğundan daha az böhranla bağlı kompromislər tapması təəccüblü deyil.

BMT-yə üzv olan bir çox dövlət bu beş gücün təşkilat və bütövlükdə dünya daxilində müstəsna səlahiyyətə malik olması fikrini anaxronizm hesab edir. Hindistan və Braziliya kimi nüfuzlu dövlətlər Təhlükəsizlik Şurasında daimi yerlər axtarırlar.

Ardı Səh. 3

Əvvəli Səh. 2

Afrika hökumətləri keçmiş müstəmləkə ağalarının hələ də BMT vasitəsilə qitədə şərtləri dikte etməyə çalışmalarından şikayətlənirlər. Ukrayna diplomatları Rusiyanın 1990-cı illərdə Sovet İttifaqından miras qalmış kresloya iddiasının legitimliyini şübhə altına alır.

Azərbaycan Baş Assambleyada

Sentyabrın 22-də Prezident İlham Əliyev Nyu-Yorkda dünyanın alternativ investisiyalar sahəsində ən böyük idarəedici şirkətlərindən biri olan "Brookfield Asset Management" şirkətinin baş icraçı direktoru Brüs Flətt ilə görüşüb. Brüs Flətt 2023-cü ildə ölkəmizə səfəri zamanı Azərbaycanda müşahidə etdiyi iqtisadi nailiyyətlərin və inkişaf proseslərinin onda dərin təəssürat hissi yaratdığını bildirib. O, rəhbərlik etdiyi şirkətin Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu ilə uğurlu əməkdaşlığının getdikcə genişləndiyini vurğulayıb. Brüs Flətt Vaşinqtonda Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normalaşdırılması ilə bağlı əldə edilmiş nəticələrə görə təbriklərini çatdırıb və bunun bölgədə iqtisadi əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi üçün də yaxşı imkan yaratdığını deyib.

Ölkəmizlə "Brookfield Asset Management" şirkəti arasında qurulmuş əlaqələrin uğurlu inkişafından məmnunluğunu bildiren Prezident İlham Əliyev bunun əməkdaşlığımızın uzunmüddətli strateji inkişafı üçün geniş imkanlar yaratdığını vurğulayıb. Söhbət zamanı Azərbaycanın bərpaolunan enerji sahəsindəki imkanları və ölkəmizin regional enerji mərkəzinə çevrilməsi perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparılıb.

Dövlət başçısı İlham Əliyev Nyu-Yorkda "Neuberger Berman" şirkətinin sədri və baş icraçı direktoru Corc Volker ilə görüşüb. Görüşdə Azərbaycan ilə "Neuberger Berman" şirkəti arasında əməkdaşlığın cari vəziyyəti və inkişaf perspektivləri ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb. Prezident ölkəmizin beynəlxalq maliyyə qurumları və nüfuzlu investisiya şirkətləri ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsinə önəm verdiyini vurğulayaraq, bu xüsusda "Neuberger Berman" şirkəti ilə tərəfdaşlığın bundan sonra da uğurlu davam edəcəyinə inamını ifadə edib.

Söhbət zamanı Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun 2016-cı ildən etibarən bu şirkətlə səmərəli tərəfdaşlığının ölkəmizin maliyyə sektorunun inkişafına və beynəlxalq investisiya imkanlarının genişlənməsinə töhfə verdiyi vurğulanıb. Corc Volker rəhbərlik etdiyi şirkətin global maliyyə və investisiya fəaliyyəti barədə məlumat verərək, Azərbaycanla əməkdaşlıqdan məmnunluğunu ifadə edib. O, regionda baş verən iqtisadi proseslərin şirkət üçün əhəmiyyətini vur-

BMT-80 il: Daha çox sülh, inkişaf və insan hüquqları

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva BMT Baş Assambleyasının 80-ci sessiyası çərçivəsində keçirilən yüksəksəviyyəli müzakirələrdə iştirak ediblər

ğulayıb, yeni layihələr çərçivəsində tərəfdaşlığın genişləndirilməsi üçün mövcud imkanların dəyərləndirildiyini bildirib.

İlham Əliyev həmin gün "Blackstone" şirkətinin prezidenti və baş əməliyyat direktoru Conatan Qrey ilə görüşüb. Conatan Qrey Azərbaycanda həyata keçirilən iqtisadi islahatların və inkişaf proseslərinin beynəlxalq investorlar üçün cəlbəedici imkanlar yaratdığını vurğulayıb. O, rəhbərlik etdiyi şirkətin Azərbaycanla, xüsusilə də Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu ilə uğurlu əməkdaşlığının genişləndirilməsində maraqlı olduğunu qeyd edib və ölkəmizdə formalaşmış əlverişli investisiya mühitini yüksək qiymətləndirib. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın dünya miqyasında aparıcı maliyyə institutları ilə əməkdaşlığa böyük önəm verdiyini deyərək, ölkəmizdə sabitlik, şəffaflıq və davamlı inkişaf prinsipləri əsasında formalaşmış iqtisadi mühitin yeni tərəfdaşlıqlar üçün əlverişli zəmin yaratdığını vurğulayıb.

Quterreş: "Qətnamələr icra olunmur"

BMT-nin Baş katibi Antonio Quterreş BMT Baş Assambleyasının kuluarlarında Fələstin məsələsinin yeganə həllinin iki dövlətli həll yolu olduğunu bildirib. Rəsmi vurğulayıb ki, iki dövlət olmasa, Yaxın Şərqdə sülh olmayacaq və radikalizm bütün dünyaya yayılacaq: "Mən Fransa hökumətinə və Səudiyyə Ərəbistanı Krallığına iki dövlət həllinin həyata keçirilməsinə dair bu beynəlxalq konfransı çağırışlarına görə təşəkkür edirəm. Fələstin nümayəndə heyətinə öz təşəkkürümü bildirmək və onun tam təmsil olunmaq imkanından məhrum edilməsindən məyus olduğumu bir daha bildirmək istəyirəm".

Quterreş beynəlxalq hüququn pozulmasından şikayətlənib: "Dialoq dalana dirənib. Qətnamələr icra olunmur. Onilliklər boyu davam edən diplomatiya nəticəsiz qaldı. Vəziyyət dözülməzdir və saat keçdikcə daha da pisləşir.

Ardı Səh. 4

Əvvəli Səh. 3

Biz bu gün bu kabusdan yeganə çıxış yolunu tapmağa kömək etmək üçün toplaşmışıq: iki müstəqil, suveren, demokratik dövlət - İsrail və Fələstinin 1967-ci ildən əvvəlki xəttlərə əsaslanaraq, Qüdsün paytaxt olmaqla, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yan-yanaya yaşayacağı, iki müstəqil, suveren, demokratik dövlətin - İsrail və Fələstinin yaranması qaçılmazdır. Mən bir çox üzv dövlətlərin Fələstin Dövlətini tanımaq öhdəliyi də daxil olmaqla iki dövlət həllini dəstəkləmək üçün gördüyü tədbirləri alqışlayıram. Mən Baş Assambleyanın Nyu-York Bəyannaməsini təsdiq etməsini alqışlayıram".

Ərdoğan: "Bu, bütün dünyanın davasıdır"

Türkiyə prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan BMT Baş Assambleyasının kuluarlarında çıxışı zamanı bildirib ki, bir neçə ölkənin Fələstin tanımaq qərarı tarixidir. O, Fələstin məsələsinin "bütün dünyanın davasına" çevrildiyini bəyan edib: "Mən ilk növbədə bu konfransa həmsədrlik etdikləri üçün Fransa və Səudiyyə Ərəbistanına minnətdarlığımı bildirirəm. Fələstin dövlətini tanımağa qərar verən, bununla da ədalətin və vicdanın səsinə hörmətlə yanaşan bütün ölkələri təbrik edirəm. Ümid edirəm ki, bu addım, eləcə də

yaxın gələcəkdə həyata keçiriləcək təşəbbüslər iki dövlət həllinin reallaşmasını sürətləndirəcək. Artıq iki ilə yaxındır ki, bölgəmiz İsrail hökumətinin amansız və qeyri-insani hücumlarının ağırılığı altında görünməmiş bir fəlakət yaşayır. Qəzzada törədilən qətlamlar və vəhşiliklər azalmayan vəhşiliklə davam edir. Aydın məsələdir ki, vicdanı olan heç kim bunu qəbul edə və ya baş verənlər qarşısında səssiz qala bilməz.

Biz görürük ki, Avropada, Asiyada, Amerikada və Afrikada getdikcə daha çox insan

BMT-80 il: Daha çox sülh, inkişaf və insan hüquqları

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva BMT Baş Assambleyasının 80-ci sessiyası çərçivəsində keçirilən yüksək səviyyəli müzakirələrdə iştirak ediblər

küçələrə axışır, mediada və sosial mediada öz sesini ucaldır, "Fələstinə azadlıq!" çağırışı edir. Bu ziddiyyət, o cümlədən buradakı dostların diqqətindən yayınmamalıdır. Netanyahu hökuməti Holokost zamanı özü məhv edilmə cəhdinə məruz qalmış cəmiyyətə rəhbərlik edir və bu gün bu hökumət qonşularına - yəhudi xalqının minilliklər boyu quru, su, hava və dənizi paylaştığı xalqa qarşı soyqırım törədir. Bu zülmə qarşı durmaq təkcə beynəlxalq ictimaiyyətin qanuni vəzifəsi deyil, həm də mənəvi imperativdir. Beynəlxalq ictimaiyyət İordan çayının qərb sahilində ekspansionizmi, Şərqi Qüdsün ələ keçirilməsini və regionda qeyri-sabitliyi yaymaq cəhdlərini dayandırmalıdır. Əks halda, heç bir beynəlxalq nizamdan, ümumbəşəri dəyərlərin qorunmasından söhbət gedə bilməz".

Müharibələr, yoxsulluq, insan haqları

193 üzv dövlətin reaksiyasının olmaması gələcək təxribatlara təkan verə bilər. Rumıniyanın xarici işlər naziri Oana-Silvia Xosroa vurğulayıb ki, "Rusiya dəfələrlə Avropa ölkələrinin suveren hava məkanını pozub. "İndi

Estoniya, keçən həftə Rumıniya, ondan əvvəl Polşa idi" deyib. "Beynəlxalq ictimaiyyətin, xüsusən də bu Şuranın reaksiyasının olmaması belə gələcək təxribatlara təkan verə bilər", - o vurğulayıb və beynəlxalq ictimaiyyəti Moskvanın Ukraynaya qarşı əsassız təcavüzünü rədd etməyə çağırıb.

Polşanın Baş nazirinin müavini və Xarici İşlər Naziri Radoslav Sikorski Rusiya Fede-

rasiyasına müraciət edərək deyib: "Biz bilirik ki, siz beynəlxalq hüquqa əhəmiyyət vermirsiniz və siz qonşularınızla sülh şəraitində yaşaya bilmirsiniz. Onun sözlərinə görə, buna görə də Polşanın Rusiya Federasiyası hökumətindən "yalnız bir xahişi" var: "Əgər başqa bir raket və ya təyyarə bizim hava məkanımıza icazəsiz - bilərəkdən və ya səhvən - daxil olarsa və vurularsa və təyyarənin qalıqları NATO ərazisinə düşərsə, lütfən, bu barədə qışqırmağa gəlməyin".

Estoniyanın Xarici İşlər Naziri Marqus Tsahkna Şuraya döyüşə hazır MiQ-31 qırıcılarının radar skrinşotlarını və fotoşekillərini təqdim edərkən deyib: "Burada siz Rusiya qırıcılarının hara daxil olduğunu, harada olduqlarını və necə çıxdığını da görə bilərsiniz. "Onlara xəbərdarlıq edildi" dedi və "bütün kanallarda çox aydın ünsiyyət" olduğunu və

"cavab" verilmədiyini söylədi. O, vurğulayıb ki, "pozulma aydındır və Rusiya əvvəllər bir neçə dəfə yalan danışdığı kimi yenə yalan danışır".

Moskvanın 2008-ci ildə Gürcüstanı işğal etməsini, 2014-cü ildə Krıma girməsini və 2022-ci ildə Ukraynaya qarşı təcavüzünü xatırlayıb və o, Rusiya Federasiyasına deyib: "Ona görə də xahiş edirəm, bir daha yalan danışma, burada ciddi sübutlar var".

Yunanıstanın xarici işlər naziri Giorgos Gerapetritis deyibki, üç Rusiya qırıcısının Estoniya hava məkanına daxil olması ilə bağlı son insident ayrılıqda nəzərdən keçirilə bilməz. "Bu cür ehtiyatsız hərəkətlər yeni deyil, lakin onların ardıcıl təkrarlanması onların sadəcə təsadüf olmadığını göstərir" deyib və əlavə edib ki, deyildiyi kimi - bir dəfə qəza, iki dəfə təsadüf, üçü bir nümunədir. Biz Rusiyanı bu qeyri-qanuni hərəkətləri dərhal dayandırmağa və beynəlxalq hüquq çərçivəsində öhdəliklərinə hörmət etməyə çağırıraq".

Danimarkanın xarici işlər naziri Lars Lokke Rasmussen, "Bunlar Rusiya Federasiyasının ehtiyatsız və təhlükəli eskalasiyaları və təxribatlarıdır" deyib. "Rusiya açıq şəkildə hiss edir ki, cəzasız hərəkət edə bilər", o, Danimarka və müttəfiqlərinin təxribata məruz qalmayacağını bildirib. "Biz bu oyun kitabını əvvəllər görmüşük - Gürcüstanın işğalı, Krımın ilhaqı, Donbasın işğalı, Ukraynanın genişmiqyaslı işğalı. Rusiyanın qonşuları - əsassız deyil - onların növbəti ola biləcəyindən qorxurlar. Biz bu gün Rusiya Federasiyasına deyirik: geri çəkilin", o vurğulayıb.

150-dən çox dövlət və hökumət başçısı və onları müşayiət edən nümayəndə heyətləri BMT Baş Assambleyasının 80-ci sessiyasında iştirak etmək üçün Nyu-Yorka gəlib. "Birlikdə daha yaxşı: 80 il və daha çox sülh, inkişaf və insan hüquqları naminə" mövzusunda həsr olunmuş sessiya sentyabrın 30-dək davam edəcək. Rusiya-Ukrayna müharibəsi, Qəzzada vəziyyət, Fələstin məsələsi, dayanıqlı inkişaf məqsədləri, iqlim böhranı kimi mövzulara xüsusi diqqət ayrılacaq.

V.VƏLİYEV

MEDIA: Sön dövrlər Azərbaycana qarşı dezinformasiya kampaniyasının başlanması müşahidə olunur

Sön dövrlər bir sıra xarici ölkələrin informasiya resurslarında və sosial media seqmentlərində Azərbaycana qarşı növbəti dezinformasiya kampaniyasının başlanması müşahidə olunur. Yayılan məlumatların bir qisminə görə Azərbaycanın üçüncü ölkə vasitəsilə Ukraynanı silahlandırmasına dair saxta xəbər, digər qisminə isə Azərbaycanın İsrailə görə Avroviziya Mahını Müsabiqəsində iştirakdan imtinası ilə bağlı həqiqəti əks etdirməyən iddialar yer almışdır.

AZƏRTAC xəbər verir ki, bu barədə Me-

dianın İnkişafı Agentliyinin açıqlamasında bildirilir.

Qeyd olunur ki, Azərbaycana qarşı dezinformasiya yayan yuxarıda qeyd olunmuş media resurslarının saxta xəbərlərinin təsiri altında Türkiyə mediasında və sosial media seqmentində bu kimi materialların yenidən tirajlanması dərin təəssüf hissi doğurur.

Beynəlxalq ictimaiyyəti, media resurslarını, jurnalistləri və ictimai fəalları bu kimi dezinformasiya və saxta xəbərlərə inanmamağa çağırır, belə hallara qarşı prinsipiallıq, sayıqlıq nümayiş etdirməyə səsləyirik.

44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin qətiyyəti, xalqımızın inamı və ordumuzun gücü, qüdrəti ilə Zəfər tariximizi yazdıq. Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi ilə ordumuz Ermənistan böyük zərbə vurdu və əzəli torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Bu gün işğaldan azad olunan torpaqlarımızda üçrəngli bayrağımız dalğalanır. Azərbaycanın iqtisadi gücü, dinamik inkişafı işğaldan azad olunan ərazilərimizdə abadlıq-quruculuq işlərini sürətləndirir. Vaxtilə "Qarabağ Ermənistanıdır", - deyən Ermənistan rəhbərliyi öz məğlubiyyətini qəbul etməyə məcbur olmuşdur və 2020-ci ilin noyabrın 10-da kapitulyasiya aktı Ermənistan tərəfindən imzalandı. 2020-ci ilin noyabrın 10-da Azərbaycan Prezidenti, Rusiya Prezidenti və Ermənistan baş nazirinin birgə imzaladığı bəyanatla, 10 noyabr 2020-ci il tarixində Qarabağ münafişəsi zonasında atəşin və bütün hərbi əməliyyatların tam dayandırılması elan olundu. Bununla da Ermənistan-Azərbaycan Qarabağ münafişəsinə son qoyulub. Bəyanata əsasən, Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonları sülh yolu ilə Azərbaycana qaytarılıb. Dekabrın 1-i 2020-ci il tarixində strateji əhəmiyyətə malik

Böyük Qayıdış: Laçına növbəti köç

tacağı proqnozlaşdırılıb. Baş planın konseptual əsasını "Təbiətlə vəhdətdə olan şəhər" yanaşması təşkil edir. Plana əsasən, Laçın şəhəri "ağıllı idarəetmə", müasir qabaqcıl təhsil və inklüziv mobillik həlləri ilə seçilən davamlı və innovativ mərkəzə çevriləcək. Baş Plan layihəsində təbii yaşıllıqlarla əhatələnmiş şəhərin tarixən mövcud olmuş təxminən 258 hektar məskunlaşma ərazisində həyətəni sahəsi olan fərdi evlərə üstünlük verilib. Bununla yanaşı, çoxfunksiyalı zonalarda və digər yaşayış ərazilərində çoxmənzilli binaların tikilməsi təklif edilir. Laçında indiyədək bir sıra infrastruktur layihələri icra edilib. Şəhər ərazisində 7 park salınıb ki, onların da artıq ikisində işlər tamamlandı.

Eyni zamanda, yollar relyefə uyğun olaraq genişləndirilib, işıqlandırma işləri görüldü. Şəhərin işıqlandırılması müasir modelə tam uyğunlaşdırılıb. Yeni yollar salınıb, infrastruktur qurulur, kəndlər, qəsəbələr bərpa edilir. Planlı və sistemli şəkildə görülən bütün işlər bilavasitə dövlətimizin başçısı Prezident İlham Əliyevin nəzarəti altındadır. İşğaldan azad olunmuş ərazilərimizin inkişafını daim xüsusi diqqətdə saxlayan Prezident İlham Əliyev Laçın rayonuna səfərləri zamanı dövlətimizin başçısı "Qorçu" və "Laçın"

Laçın rayonu Azərbaycana qaytarıldı. "Biz Laçını həm döyüş meydanında, həm siyasi yollarla qaytardıq", - deyə Prezident çıxışlarının birində bildirmişdir. 2022-ci il avqustun 26-da isə Laçın şəhəri, Zabux və Sus kəndləri Azərbaycanın nəzarətinə keçdi. Bu gün abadlıq-quruculuq işləri uğurla davam edir.

44 günlük Vətən müharibəsində qazanılmış Zəfərdən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin daimi diqqəti və nəzarəti altında işğaldan azad edilmiş ərazilərdə müasir şəhərsalma siyasətinə əsaslanan geniş tikinti-quruculuq işləri aparılır. "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı" və "İşğaldan azad edilmiş ərazilərin Ümumi planı"na əsasən Şərqi Zəngəzur və Qarabağ iqtisadi rayonlarında yerləşən yaşayış məntəqələrinin Baş planları hazırlanıb.

Bu gün Azərbaycan xalqı rahat nəfəs alır. İşğal altında olan torpaqlarımız azad olunub. "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı"nın icrası nəticəsində nəzərdə tutulan hədəf göstəricilərinə uyğun olaraq 2026-cı ilədək ərazilərdə görülməli işlər əhəlinin təhlükəsizliyinin təmin olunmasına, eləcə də etibarlı, keyfiyyətli və dayanıqlı infrastrukturla təminatın həyata keçirilməsinə su, qaz, elektrik, istilik və s. infrastrukturun yenidən qurulmasına və s. yönəldilib.

LAÇIN ŞƏHƏRİNƏ DAHA 20 AİLƏ - 86 NƏFƏR KÖÇÜRÜLDÜ

Prezident İlham Əliyevin tapşırığına uyğun olaraq, Laçın şəhərinə növbəti köç karvanı yola salınıb. Respublikanın müxtəlif ərazilərində yataqxana, sanatoriya, pioner düşərgəsi, yarımqıç tikililər və inzibati bina-

larda müvəqqəti məskunlaşmış ailələrdən ibarət növbəti köç karvanı sentyabrın 23-də Bakı şəhərinin Qaradağ rayonundan yola salınıb. Bu mərhələdə Laçın şəhərinə daha 20 ailə - 86 nəfər köçürülüb.

Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə rəşadətli Azərbaycan ordusunun qazandığı Zəfər nəticəsində məcburi köçkünlərin 30 ildən sonra könlüllü, təhlükəsiz və ləyaqətlə doğma yurdlarına qayıtmasına imkan yaranıb. Doğma yurda qayıdan Laçın sakinləri hərtərəfli dövlət qayğısı ilə əhatə olunublar.

"LAÇININ İŞĞAL ALTINA DÜŞMƏSİ AZƏRBAYCANDA ÇOX CİDDİ SİYASİ BÖHRANA SƏBƏB OLMUŞDUR"

18 may 1992-ci ildə Ermənistan Silahlı Qüvvələri Laçını işğal etdi və işğal ilə əlaqədar rayona 7,1 milyard ABŞ dolları dəyərinə ziyan dəymişdir. Ölkəmizin ən böyük rayonlarından biri olan Laçın zəngin təbiəti, tarixi abidələri, yeraltı sərvətləri ilə zəngin olan bir diyardır. Azərbaycanın cənub-qərbində, dağlıq ərazidə yerləşən Laçın şimaldan Kəlbəcər, şərqdən Xocalı, Şuşa və Xocavənd, cənubdan Qubadlı rayonları, qərbdən isə Ermənistanla həmsərhəddir. Rayon respublikamızın təbii sərvətlərlə zəngin guşələrindəndir. Ərazisində dünyada nadir ağac növlərindən hesab olunan qırmızı demirağac meşələri, çox sayda mineral su bulaqları, kobalt, uran, civə, qızıl, dəmir, müxtəlif rəngli mərmer yataqları, cürbəcür dərman bitkiləri vardır. Laçın rayonunun 22 min hektarı meşə sahəsidir.

Təbii ki, işğaldan azad olunan ərazilərimiz kimi Laçın da tamamilə dağıdılıb. Dövlət başçımız Laçının işğalı ölkəmiz üçün böyük

faciə idi, laçınlılar üçün böyük faciə idi, - deyərək, bunun AXC-Müsavat xəyanətkar cüt-lüyünün növbəti çirkin xəyanəti olduğunu qeyd etmişdi: "AXC-Müsavat cüt-lüyü hakimiyyətə zəbt etməyə çalışırdı və torpaqların Ermənistanə verilməsi, satılması faktiki olaraq onların bu çirkin niyyətə çatmaları üçün bir fürsət idi. Onlar bunu belə qiymətləndirirdilər - hesab edirdilər ki, əgər Azərbaycan xalqı böyük bir sarsıntı keçirərsə, onlar üçün əlavə şanslar yaranacaq. Əfsuslar olsun ki, belə də oldu. Şuşanın, ondan sonra Laçının işğal altına düşməsi Azərbaycanda çox ciddi siyasi böhrana səbəb olmuşdur".

20 İL ƏRZİNDƏ ŞƏHƏR ƏRAZİSİ GENİŞLƏNƏRƏK 713 HEKTARA ÇATDIRILACAQ

44 günlük Vətən müharibəsində qısa bir zamanda uğurlu əməliyyatlar nəticəsində Ermənistanın 30 ilə yaxın davam edən işğalçı-lıq siyasətinə son qoyuldu. Prezident İlham Əliyevin 2023-cü il 31 iyul tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş əraziləri üzrə şəhər günləri təsis edildi. Sözündən Sərəncama əsasən 26 avqust Laçın Şəhəri Günüdür. Bu gün işğaldan azad olunan ərazilərimizə, eləcə də Laçına Böyük Qayıdış başlayıb. Laçın yeni qaynar, dövrünü yaşayır. Azad Laçında abadlıq-quruculuq işləri sürətlə davam etdirilir. Yeni yollar salınıb, infrastruktur qurulur, kəndlər, qəsəbələr bərpa edilir. Planlı və sistemli şəkildə görülən bütün işlər bilavasitə dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin nəzarəti altındadır. Laçının Baş Planına əsasən, 20 il ərzində şəhər ərazisinin genişlənərək 713 hektara, əhali sayının isə 18 min nəfərə çə-

şəhər yarımtansiyalarının, Laçın şəhərində 1 Dekabr, Heydər Əliyev, Zəfər və 28 May, Xosrov bəy Sultanov və Zəngəzur küçələrinin kəsişmələrindəki lövhələrin açılışını edib. Şəhərdə xəstəxana, işğal və Zəfər muzeylərinin yerləşəcəyi Memorial Park, həmçinin mədəniyyət və turizm obyektləri də yaradılacaq. Laçın şəhərində əhəlinin istirahətinin səmərəli təşkili istiqamətində də tədbirlər həyata keçirilir. Artıq Həkəri çayında as-tana və göl yaradılıb. Gölün üzərində asma körpü inşa edilib, ətrafında yaşıllıqlar salınıb, kotteclər tikilib. Laçında Kiçik Su Elektrik stansiyalarının açılışı, Laçın rayonunun sə-nayə zonasında mebel fabrikinin açılışı, "Ho-çazfilm" yaradıcılıq studiyasının çəkiliş pa-vilyonunun açılışı, Laçın rayon 2 nömrəli tam orta məktəbin əsaslı təmirdən sonra açılışı, "Həkəri Balıq Təsərrüfatı"nın açılışı, "AzərE-nerji" ASC-nin "Zabux" və "Qarışlaq" Kiçik Su Elektrik stansiyalarının (KSES) açılışları, eləcə də bir sıra məkanların təməlqoyma mərasimləri Laçında aparılan abadlıq-quru-culuq işlərinin təzahürüdür.

Bütün bunlarla yanaşı, dövlət başçısı tə-rəfindən Güləbird və Qorçu kəndlərinin Baş planı təsdiqlənib. Güləbird kəndində ümumi-ləkdə 581 ailənin məskunlaşması planlaşdırılıb. Layihələndirilən ərazinin ümumi sahəsi 172 hektardır. Dövlət başçısının bildirdiyi ki-mi, Laçın rayonuna təqribən 10 minə yaxın, bəlkə də çox keçmiş köçkünü yerləşdirilə-cəkdir.

Müharibədən ötən müddət ərzində görü-lən işlər bu ərazilərdə əzəli sakinlərin tam yaşayışının təmin edilməsinin təzahürüdür. Görülən bu və ya digər işlər göstərir ki, əda-ləti bərpa edən Azərbaycan bölgədə sülh və təhlükəsizliyə əsaslanan siyasətini uğurla davam etdirərək, genişmiqyaslı quruculuq-abadlıq işlərini də uğurla davam etdirir.

Zümrüd BAYRAMOVA

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin himayəsi altında Bakıda 1-ci Azərbaycan Beynəlxalq İnvestisiya Forumu keçirildi. İqtisadiyyat Nazirliyi, İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Agentliyinin - AZPROMO-nun təşkilatçılığı, Avropa Evi - "Ambrosetti"-nin (TEHA) strateji tərəfdaşlığı, həmçinin "Euronews" və "Sea Breeze"-in media və təşkilati dəstəyi ilə keçirilən forumda dövlət rəsmiləri, biznes liderləri və beynəlxalq investorlar iştirak etdirlər. Forum Şərq və Qərbin strateji qovşağında yerləşən ölkələrin investisiya imkanlarını araşdırmaq, global ticarətin və dayanıqlı təchizat zəncirlərinin gələcəyini formalaşdırmaq üçün unikal bir platforma təqdim edir. Burada iştirakçılar yeni global rəqabətlik paradigmalarına dair dəyərli biliklər əldə etməklə yanaşı, yüksək səviyyəli əlaqələr qurmaq, strateji sazişlər bağlamaq və yeni tərəfdaşlıqlar formalaşdırmaq imkanları qazanırlar.

Tədbir çərçivəsində plenar iclaslar, institusional və panel sessiyalar, tematik müzakirələr, ölkəmizin investisiya imkanları və potensialına dair sərgi keçirilib. "Azərbaycanda ilk dəfə keçirilən bu Forumun qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi, yeni tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulması, qabaqcıl ideyaların və layihələrin müzakirəsi, ölkəyə yeni investisiyaların cəlb olunması üçün mühüm platforma olacağına inamımı ifadə edirəm". Bu fikirlər Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Birinci Azərbaycan Beynəlxalq İnvestisiya Forumunun iştirakçılarına ünvanladığı müraciətində yer alıb. Müstəqilliyi qazandıqdan etibarən Azərbaycan xarici investorlarla əməkdaşlığa xüsusi önəm vermiş, dünyanın aparıcı şirkətləri ilə birlikdə həm ölkəmiz, həm də region üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən layihələrə imza atmışdır.

5,5 MİLYARD DOLLAR DƏYƏRİNDƏ MÜQAVİLƏLƏR İMZALANIB

İki gün davam edən forumda enerji, nəqliyyat, sənaye, kənd təsərrüfatı, rəqəmsal inkişaf, səhiyyə və daşınmaz əmlak sahələrində regional əməkdaşlıq və investisiya perspektivləri müzakirə olunub.

Forumun ilk günündə regionların strateji inteqrasiyası, tranzit imkanları, enerji və infrastruktur layihələri, innovasiyalar, yaşıl enerji, daşınmaz əmlak, şəhərsalma və dayanıqlı inkişaf mövzularında plenar iclas və dörd panel sessiyası baş tutub. Tədbirin ikinci günü isə dövlət-özel tərəfdaşlığı, maliyyə, səhiyyə, biotexnologiya, əczaçılıq və rəqəmsal sağlamlıq, kənd təsərrüfatı, aqrobiznes, ərzaq sənayesi, sənayeləşmə, kiçik və orta sahibkarlıq, yaşıl keçid, eləcə də sahibkarlığın inklüzivliyi mövzularına həsr olunan panel sessiyaları təşkil olunub.

Bakıda keçirilən 1-ci Azərbaycan Beynəlxalq İnvestisiya Forumu (AIIF-2025) çərçivəsində 5,5 milyard dollar dəyərində müqavilələr imzalanıb.

"2004-2024-CÜ İLLƏR ƏRZİNDƏ İQTİSADİYYATIMIZA 344,4 MİLYARD ABŞ DOLLARI HƏCMİNDƏ SƏRMAYƏ QOYULMUŞDUR"

"Azərbaycanda həyata keçirilmiş sosial-iqtisadi islahatlar və global iqtisadiyyata inteqrasiya aparıcı beynəlxalq şirkətlər üçün ölkəmizdə geniş və əlverişli imkanlar yaratmışdır. Məhz bu səbəbdən 2004-2024-cü illər ərzində iqtisadiyyatımıza 344,4 milyard ABŞ dolları həcmində sərmayə qoyulmuş, bunun əhəmiyyətli hissəsi və ya 213,2 milyard ABŞ dolları qeyri-neft sektorunun inkişafına yönəlmişdir. Bu, xarici investorların

Qarşılıqlı əməkdaşlığa töhfə verəcək mühüm platforma

Prezident İlham Əliyev: "Azərbaycan Beynəlxalq İnvestisiya Forumu əməkdaşlıq və sərmayə cəlbinin yeni mərhələsi üçün başlanğıcdır"

Azərbaycana olan etimadı, ölkəmizdə hökm sürən təhlükəsizlik və sabitlik mühitinin bariz göstəricisidir", - deyən Prezident qeyd edib ki, hazırda Azərbaycanda minlərlə xarici kapitallı şirkət fəaliyyət göstərir: "Bu, ölkəmizdə müasir korporativ idarəetməyə əsaslanan, rəqəbətlili və dayanıqlı iqtisadiyyatın formalaşmasına mühüm töhfədir. Əldə etdiyimiz etimad sayəsində əksər xarici şirkətlər bu gün də mənfəətlərini ölkə iqtisadiyyatına təkrar investisiya etməyi seçirlər".

Vurğulamaq yerinə düşər ki, Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin müdriklik və uzaqgörənliklə, dərin inam və qətiyyətlə, məqsədyönlü və ardıcıl şəkildə həyata keçirdiyi global, genişmiqyaslı və çoxşaxəli iqtisadi siyasət nəticəsində bu gün neft onun əsl sahibi olan Azərbaycan xalqına xidmət edərək ölkəmizin siyasi müstəqilliyinin, iqtisadi tərəqqisinin, insanlarımızın rifahının təmin edilməsinə yönəldilmişdir. Xalqın iradəsi, çağırışı və təkidi ilə 1993-cü ildə Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycanın siyasi və iqtisadi həyatında tələyüklü dəyişikliklərin başlanğıcını qoydu. Neft müqaviləsi üzrə müzakirələrə, danışıqlara faktiki olaraq yenidən başlandı və nəhayət, çətin danışıqlar prosesindən sonra Azərbaycanın maraqlarına tamamilə cavab verən müqavilə şərtləri əldə edildi. Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri xarici iri neft şirkətlərini Azərbaycana dəvət etmək qərarına gəldi və "Yeni neft strategiyası" tez bir vaxtda işlənib hazırlandı.

Prezident İlham Əliyevin bildirdiyi kimi, "Azərbaycan iqtisadiyyatı güclü və fundamental baza üzərində qurulmuşdur. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə imzalanmış "Əsrin Müqaviləsi" global miqyasda nümunəvi əməkdaşlıq modeli kimi tarixə düşmüş, sonrakı illərdə Asiyadan Avropaya qədər uzanan iri transmilli layihələr və logistika şəbəkələrinin inkişafı üçün möhkəm zəmin yaratmışdır".

"QEYRİ-NEFT İXRACI SON ALTI İLDƏ DEMƏK OLAR Kİ, İKİ DƏFƏ ARTMIŞDIR"

Azərbaycan milli maraqlara müvafiq olaraq həyata keçirilən pragmatik siyasət nəticəsində miqyasına görə regional, əhəmiyyətinə görə isə global xarakterli transmilli layihələrin iştirakçısıdır. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycanın iştirakı olmadan bu gün regionda heç bir layihə gerçəkləşdirilə bilməz. Ölkəmizin ərzi bütövlüyü təmin olunandan sonra Azərbaycanın səyləri ilə regionda uzunmüddətli sülh, sabitlik və dayanıqlı inkişafın əsası qoyuldu. "Hazırda Azərbaycan xarici

siyasətində artıq iqtisadi diplomatiyaya üstünlük verərək diqqətini yeni əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulmasına, qeyri-neft sahələrinin, xüsusilə də ölkənin turizm potensialının daha da güclənməsinə istiqamətləndirir. Bu gün Azərbaycanda iqtisadi artım uzunmüddətli sabit trendə çevrilmişdir. 2021-2024-cü illərdə qeyri-neft sektoru hər il orta hesabla 6,7% artmış və onun ümumi iqtisadiyyatda payı 68%-ə yüksəlmişdir. Qeyri-neft ixracı son altı ildə demək olar ki, iki dəfə artmışdır. Bu da ölkəmizin rəqəbat qabiliyyətinin yüksəlməsinin əyani göstəricisidir", - deyər Prezident bildirib.

Bütün bu nailiyyətlər ölkədə müasir istehsal infrastrukturunun qurulması ilə dəstəklənmişdir. Belə ki, bu gün Azərbaycanda 9 sənaye parkı və 4 sənaye məhəlləsi fəaliyyət göstərir. "Burada 171 müəssisə qeydiyyata alınmış, onların 98-i artıq istehsal fəaliyyətinə başlamışdır. Sənaye zonalarına 6,9 milyard manatdan çox investisiya yatırılmış, burada 11 minə yaxın daimi iş yeri yaradılmışdır", - deyən Prezident bildirib ki, qabaqcıl ideyaların tətbiqi, dövlət-özel tərəfdaşlıq mexanizmləri və həyata keçirilən islahatlar nəticəsində özel sektorun iqtisadiyyatda payı 81,4% səviyyəsində qorunmuşdur. İqtisadiyyatın davamlı inkişafı əhalinin rifahını yüksəlmiş və ölkənin maliyyə gücünü artırmışdır. 2025-ci ildə 2017-ci ilə nəzərən dövlət büdcəsinin gəlirləri 2,4 dəfə, strateji valyuta ehtiyatları 1,9 dəfə artmış, dövlətin xarici borcunun ümumi daxili məhsula nisbəti isə 6,5%-ə düşərək dünya üzrə ən aşağı göstəricilərdən birinə çevrilmişdir.

REGIONAL İQTİSADI SİYASƏTİN STRATEJİ MƏRKƏZİ

Son 22 ildə Azərbaycan özünün tarixində görünməmiş böyük inkişaf mərhələsinə qədəm qoyub. Azərbaycanın əlverişli coğrafi mövqeyi ölkəmizi regional iqtisadi siyasətin strateji mərkəzinə çevirir. "Orta Dəhliz üzrə tranzit yük daşımaqlarının həcmi ildən-ilə artır. Gələcək illərdə, xüsusilə də Zəngəzur koridorunun işə düşməsi ilə bu göstəricinin daha da artması gözlənilir. Ölkədə yaradılmış müasir infrastruktur, o cümlədən Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı, Ələt Azad İqtisadi Zonası və müasir dəmir yolu infrastrukturunu sərmayədarlara global bazarlara birbaşa çıxış və yüksək tranzit səmərəliliyi təklif edir. Eyni zamanda xüsusi iqtisadi zonalar, müasir nəqliyyat və rəqəmsal infrastruktur istehsal, logistika, bərpaolunan enerji, rəqəmsal xidmətlər və yüksək dəyərli kənd təsərrüfatı üçün hazır platformalar təqdim edir", - deyən Prezident bildirib ki, enerji si-

yasətimiz Azərbaycanın beynəlxalq iqtisadi mövqeyinin güclənməsində mühüm rol oynayır.

"DÖVLƏT-ÖZƏL TƏRƏFDAŞLIQ MEXANİZMLƏRİ SƏRMAYƏDARLARA DAYANIQLI LAYİHƏLƏRƏ QOŞULMAQ İMKANI VERİR"

Zəngəzur dəhlizi Orta Dəhlizin əsas tərkib hissəsinə çevrilir və regionun gələcək inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu ideya son beş ildə davamlı olaraq gündəmdə saxlanılıb. Avqustda keçirilən beynəlxalq görüşlərdə də Zəngəzur dəhlizi Orta Dəhlizin mühüm arteriyası kimi təsdiqləndi. Uzun müddət dünya ticarəti cəmi bir neçə ölkənin nəzarətində olub.

Azərbaycan hazırda bir sıra dövlətlərin həm ənənəvi, həm də bərpaolunan enerji sahəsində strateji tərəfdaşdır. Təbii qazla yanaşı, günəş və külək enerjisi layihələri, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun yaşıl enerji zonası, eləcə də "ağıllı infrastruktur" konsepsiyalarının tətbiqi ölkəmizi global enerji keçidinin aparıcı iştirakçılarından birinə çevirir.

Bu gün Azərbaycan Respublikası özünün zəngin enerji ehtiyatlarından səmərəli istifadə etməklə beynəlxalq miqyasda enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində mühüm rol oynayan başlıca aktorlardan birinə çevrilib. Ölkəmiz milli maraqlara müvafiq olaraq həyata keçirilən pragmatik siyasət nəticəsində miqyasına görə regional, əhəmiyyətinə görə isə global xarakterli transmilli layihələrin mərkəzi oyunçusu kimi çıxış edir. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycanın iştirakı olmadan bu gün regionda heç bir layihə gerçəkləşdirilmir.

Azərbaycanın enerji siyasəti regionda təhlükəsizliyin möhkəmlənməsində strateji faktor kimi çıxış edir. Qarşılıqlı investisiya qoyuluşunun artması, yeni əməkdaşlıq platformalarının gündəmə gətirilməsi, enerji resurslarının, karbohidrogen ehtiyatlarının əlverişli və təhlükəsiz marşrutlarla daşınması regional miqyasda hazırkı əməkdaşlığın səmərəli nəticələridir.

Şübhəsiz ki, regionda bu günə qədər həyata keçirilən və əməkdaşlığa təkan verən layihələrdə Azərbaycanın siyasi iradəsi və qətiyyəti öz sözünü deyib. Digər tərəfdən, Azərbaycan enerji ehtiyatlarının ixracında çoxvariantlı nəqliyyətimə sistemə - diversifikasiya edilmiş texnologiyaya üstünlük verir və dünyanın aparıcı dövlətləri tərəfindən etibarlı strateji tərəfdaş kimi qiymətləndirilir.

"Ölkədə qanunun aliliyinin təminatı, hökm sürən siyasi sabitlik və sərmayələrin qorunması iqtisadi siyasətimiz üçün fundamental amil rolunu oynayır və investorlar üçün uzunmüddətli etimad mühiti yaradır. Yaradılmış infrastruktur və hüquqi təminatlar əsasında Azərbaycan biznes layihələrini dəstəkləməyə, texnologiya, investisiya və təcrübə gətirən tərəfdaşlıqları irəli aparmağa tam hazırdır. Eyni zamanda dövlət-özel tərəfdaşlıq mexanizmləri sərmayədarlara dayanıqlı layihələrə qoşulmaq imkanı verir", - deyən Prezident diqqətə cəlb edib ki, ənənəvi enerji sahəsindəki uğurlarımız bu gün rəqəmsal iqtisadiyyat və texnoloji transformasiya ilə tamamlanır.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin müraciətində qeyd olunduğu kimi, "Bu gün keçirilən Birinci Azərbaycan Beynəlxalq İnvestisiya Forumu əməkdaşlıq və sərmayə cəlbinin yeni mərhələsi üçün başlanğıcdır. Bizim əsas məqsədimiz innovativ biznes ideyalarının reallaşdırılması və əlverişli işgüzar imkanların genişləndirilməsidir. Mən həminizi kapital, texnologiya və ideyalarınızı Azərbaycana gətirməyə dəvət edirəm".

Zümrüd BAYRAMOVA

Müasir dövrdə telefon həyatımızın ayrılmaz hissəsinə çevrilib. Onun vasitəsilə biz qohumlarımızla və dostlarımızla əlaqə saxlayır, işimizi idarə edir, bank əməliyyatları aparır və dünyanın istənilən nöqtəsindən məlumat əldə edirik. Lakin digər tərəfdən, telefonların yaydığı radiasiyanın sağlamlığa təsiri, sosial şəbəkələrin yaratdığı asılılıq, uşaqlarda təhsildən geri qalma və ailədaxili problemlərin artması da tez-tez müzakirə olunur. Bəziləri hesab edir ki, telefon olmasaydı insanlar daha xoşbəxt və stressiz həyat sürərdilər. Digərləri isə düşünürlər ki, texnologiyasız müasir həyat təsəvvür olunmaz, telefon olmadan gündəlik fəaliyyətlərimiz çətinləşər və zamanın tələblərinə cavab verə bilməzdik. Bu məsələ ilə bağlı SİA olaraq şəhər sakinlərinin fikrlərini öyrənməyə çalışdıq.

Şəhər sakini Nəbi Əliyev: "Qlobal düşünsək, telefonsuz insanlar daha xoşbəxt olar. Amma hal-hazırda telefon zamanımızın gerçəyidir və ehtiyacıdır. Mənim də başıma gəlib. Elə bir hadisə olub ki, telefonun platası yanıb və mən bir neçə gün telefonsuz qalmışam. Bank hesablarım kilidlənir, dünya ilə

əlaqəni itirirsən. Əslində bu, gözəl bir şey deyil. Amma zamanın gerçəyi odur ki, ona ehtiyacımız var. Fikrimcə, onsuz həyat daha xoşbəxt olar. Amma telefonda bəzən biz görürük ki, bank hesablarımızdan oğurluq halları da ola bilər. Bu da təbii ki, çox pis bir şeydir və bizim əlimizdən heç nə gəlmir. Onunla bağlı xüsusi qurumlar var ki, o təhlükəsizliyi təmin etməlidirlər".

Şəhər sakini Şahnaz İbrahimova: "Fikrimcə, telefonun olmağı bir baxımdan daha yaxşıdır, bir baxımdan isə pisdır. Sağlamlığımızla əlaqədar olaraq telefonların olması pisdır. Çünki onların yaydığı radiasiya insanlara mənfi təsir göstərə bilər. Amma düşünürəm ki, telefonun yaxşı bir cəhəti bir-birimizlə tez əlaqə qurmağa daha yaxşıdır. Digər bir mənfi cəhəti də telefonun uşaqlarda yaratdığı fəsadlardır. Özüm də bir valideyn olaraq uşağıma başqalarından geri qalmasını dəyərli telefon almışam. Amma bunun üçün çox peşmanam. Övladımı konkret telefondan ayıra bilmirəm. Telefon alındıqdan sonra görürəm ki, dərslərində də geriləmələr yaranıb. Buna görə də düşünürəm ki, uşaqlara 18 yaşına qədər telefon vermək olmaz. Amma böyükler üçün bir baxımdan telefonun olması yaxşıdır".

rəm ki, telefonun yaxşı bir cəhəti bir-birimizlə tez əlaqə qurmağa daha yaxşıdır. Digər bir mənfi cəhəti də telefonun uşaqlarda yaratdığı fəsadlardır. Özüm də bir valideyn olaraq uşağıma başqalarından geri qalmasını dəyərli telefon almışam. Amma bunun üçün çox peşmanam. Övladımı konkret telefondan ayıra bilmirəm. Telefon alındıqdan sonra görürəm ki, dərslərində də geriləmələr yaranıb. Buna görə də düşünürəm ki, uşaqlara 18 yaşına qədər telefon vermək olmaz. Amma böyükler üçün bir baxımdan telefonun olması yaxşıdır".

Şəhər sakini Yasin Kərimov: "Telefon insanların həyatını məhv etdi. Çünki bu dövrdə sosial şəbəkələr üstündə çox ailələr dağılır. Bu telefonun inkişafı çox gənclərimizi məhv etdi. Telefon ucubatından hər bir gəncimiz, ailələrimiz uçuruma doğru gedir. Mən gənclərimizə, gənc ailələrimizə tövsiyə

Telefon olmasaydı insanlar xoşbəxt ola bilərdimi?

edərdim ki, sosial şəbəkədən, telefondan bacardıqları qədər uzaq olsunlar. Mən demirəm ki, telefon tamamilə pisdır. Telefonun yaxşı cəhətləri də var. Uzaq ölkələrdəki qohumunla, dostunla əlaqə qura bilirsən, onu görüb və danışa bilirsən. Sağ-salamat olduqlarını görürsən. Amma bizim üçün telefon real həyatımızda ən zərərverici bir əşyadır".

Şəhər sakini Ləman Mehdizadə: "Telefon olmasaydı insanlar məncə, çox xoşbəxt olardı. Telefonun olmasının müsbət və mənfi məqamları var. Müsbət cəhətləri odur ki, insanlar bir-biri ilə əlaqə saxlaya bilər. Bunun olması çox müsbətdir. Nə də olsa keçmişdə

belə şeylər olurdu. Telefonun olmasının mənfi cəhətləri də odur ki, dələduzluq halları çox olur, bank proqramları vasitəsilə insanların kartından oğurluq edirlər. Daha sonra sosial şəbəkədə lazımsız məlumatlar çoxdur və bunun nəticəsi olaraq ən çox uşaqlar və gənclər yaxşı tərbiyə almırlar. Kriminal aləmə meyil göstərirlər. Telefondan istifadə uşaqlar üçün də çox zərərliyə. Onların həm psixoloji durumlarına, həm inkişafına, həm də dərslərinə mənfi təsir göstərir. Təhsildən çox geri qalırlar, hətta elə uşaqlar var

ki, telefona görə gec danışırırlar, ünsiyyət qura bilmirlər".

Şəhər sakini Heydər Rzayev: "Bu günə kimi telefon olmayanda insanlar xoşbəxt idilər. Telefonun fəsadları əlbəttə ki, var. Amma çalışmaq lazımdır ki, telefonun müsbət tərəflərindən istifadə etmək lazımdır. Telefon bir çox şeyi rahatlaşdırır. Kitabxanaya getmək lazım deyil, hansısa bir məlumatı internet və telefon vasitəsilə əldə etmək olur. Əvvəllər məsələn, hər şeyi insanlar əzbərləməyə çalışırdılarsa, indi isə telefondan və internetdən istifadə edərək məlumatları əldə edə bilirlər. Hətta məktəbdə belə uşaqlar çox vaxt dərslərini telefon vasitəsilə edirlər və əzbər öyrənməyə ehtiyac duymurlar. Hər yerdə hər bir məlumatı telefon vasitəsilə artıq rahat tapmaq olur. Telefon hətta kompüterdən daha operativ bir alət üsuluna çevrilib. Mənim övladlarımda da telefonları var. Onlar məsələn, oradan ingilis dilini, alman dilini öyrənirlər, düzdür, arada oyun da oynayırlar, amma

nə də olsa texnologiya zamanəsində yaşayırıq. Amma mən özümdə uşaqların telefonlarına nəzarət edirəm".

Şəhər sakini Aysu Şabanova: "Məncə, telefon olmasaydı, indiki dövrə gəlib çata bilməzdik. Amma əvvəlki hadisələri yada salanda cürbəcür oyunlarla, başqa fəaliyyətlərlə vaxt keçirib xoşbəxt ola bilirdilər. Mənim fikrimcə, insanlar telefondan düzgün istifadə etməyi bacaranda, hər bir şey haqqında məlumat toplayanda telefondan istifadə yaxşı bir şeydir. Lakin elə insanlar da var ki, günlərini, saatlarını telefonda boş-boş şeylərə baxaraq keçirirlərsə, bu zaman telefondan istifadə mənfi bir şeydir. Özüm də təbii ki, yeni nəslin nümayəndəsi olaraq telefondan

çox istifadə edə bilməyirəm, amma telefondan da boş-boş şeylərə görə vaxtımı keçirmirəm".

Şəhər sakini Nuray Sadiqlı: "Hesab edirəm ki, bu məsələdə yanaşma insandan-insana fərqlidir. Elə insanlar var ki, özlərinə çox qapanıqdılar. Sosial çevrəsi olmadığı

üçün çarəni telefonda, sosial mediada görür. Amma təbii ki, sosial çevrə varsa, insanlar telefona ehtiyac duymaya da bilirlər. Bir də uşaqların telefondan istifadəsi məsələsi var. Gündəlik uşaqlar telefondan 2-3 saat istifadə edə bilirlər. Amma təbii ki, uşaq evdə bütün günü boş-boş oturursa, məşğuliyyəti yoxdursa bu, normal bir şeydir. Amma düzgün bir şey də deyil. Təbii ki, əvvəlki zamanla indiki zaman bir deyil. Uşaqlar əvvəlki kimi həyətlərində, məhəllələrində oynayırlar. Daha çox evdə telefonla məşğul olurlar. Bu da texnologiyanın inkişafından irəli gəlir".

Ziya Hikmətoğlu

Müasir dünyada ağıllı mobil telefonlar mühüm informasiya-kommunikasiya texnologiyaları kimi istifadə olunur. Mobil telefonlar əvvəllər yalnız zənglər üçün idi və mətn-şəkil mesajları göndərə bilirdi. İndi isə o, e-poçt və internetə çıxış, qısa məsafəli simsiz rabitə, oyun və əyləncə, musiqi dinləmək, iş, sosial şəbəkələr, televizora baxmaq, foto, video çəkmək və ya istiqamət almaqla, GPS-dən istifadə etmək kimi bir çox funksiyaları yerinə yetirir. Bu vəziyyətdə cib telefonları bəşər tarixində ən çox istifadə edilən texnologiyalardan birinə çevrilib.

Rəqəmsal Qlobal Xülasə Hesabatına əsasən, mobil telefondan istifadə hər il artır. 2015-ci ildə dünya əhalisinin 4,15 milyardı, yeni 57 faizi cib telefonundan istifadə etdiyi halda, 2019-cu ildə bu nisbət 53 milyon artaraq 4,68 milyard, yeni 62 faizə çatıb. 2020-ci ildə bu rəqəm 4,78 milyard çatıb. Bu gün isə ümumilikdə 5,44 milyard insanın bir mobil telefonu var. Beləliklə dünya əhalisinin 68 faizindən çoxu telefondan bəhrələnir.

2023-cü il Rəqəmsal Qlobal Xülasə Hesabatına görə cib telefonu sahibləri onunla gündə orta hesabla 5 saat vaxt keçirirlər. Təbii ki, söhbət gündüzdən gedir. Hələ telefon sahiblərinin gecələr onunla bir yatağı bölüşməsinə bir kənara qoyuruq...

Ölkəmizdə isə...

Azərbaycanda 2020-ci ildə 10 milyon 344,3 min nəfər olub, nüfuz dərəcəsi isə 104% təşkil edib. 2021-ci ilin göstəricisinə bu, 4,6% artaraq 10 milyon 817,1 min nəfər təşkil edib. 2021-ci ilin sonuna əhalinin hər 100 nəfərinə 108 mobil telefon abunəçisi düşüb ki, bu da bir il öncəki göstəricini 4 nəfər üstələyib.

Qeyd edək ki, 2022-ci ildə isə ölkəmizdə mobil telefon abunəçilərinin sayı 11 milyon 068,1 min nəfər olub. Əhalinin hər 100 nəfərinə 110 mobil telefon abunəçisi düşüb ki, bu da əvvəlki göstəricini 2 nəfər üstələyir. 2024-cü ildə isə Azərbaycanda mobil telefon abunəçilərinin sayı 11 milyon 323-ə çatıb ki, 5 il öncə bu rəqəm 10 milyon 344,3 min olub.

Bir yataqda...

Səhər açıldandan axşamədək telefonlarımız ya əlimizdə, ya da cibimizdədir. Gecələr isə telefonu artıq çarpayımızın yanındakı dolabın üzərinə qoymuruq. Bu, əvvəllər belə idi. Elə ki, illər ötdü, biz telefonla daha da yaxınlaşdıq, onunla doğma, sevgili olduq, bizə çoxsaylı sosial şəbəkələr təklif etdilər, biz də onların arasına ayrı-seçkilik qoymadıq, hamısını bir nöqtəni basmaqla qonağımız etdik, bu dəfə onu dolabın üzərindən götürüb yastığımızın altına, yanımıza qoyduq. Telefon da bizimlə eyni yatağı paylaşmalı oldu.

Əslində rahat yataq deyər telefonu hərdən özümüzə aralı qoymağı planlaşdırırıq. Lakin bu yuxuya nə deyəsən? Gecənin yarısından sosial şəbəkələrdə geizərkən birdən yuxu səni necə aparırsa, telefon əlindən düşüb səninlə bir yatağı paylaşmalı olur.

Bu barədə nə vaxt söhbət açırsansa, "ay bala, ay uşaq, ay qızım, ay oğlum, ay kişi, bu telefon sizin sonunuz olacaq",-deyirsənsə, hərə bir tərəfdən üstünə düşür ki, sən də söz tapmısan ey, danışmağa: bir balaca telefondur da, guya onun adama nə maneçiliyi var ki, yastığın altında, yanında olanda guya nə olacaq ki.

İndi sən gəl, bunlara başa sal görüm, necə başa salırsan ki, ey qafil insan, sənə elə gəlir ki, o balaca bir əşyadır. Anla ki, səninlə bir yataqda böyük bir faciə yan-yanadır.

Sən yatırsan, düşünürsən ki, o da yatır. Xeyr, o yatmır. O, sənə "layla" çalır. Amma ananın laylasından fərqlidir, bu layla. Ananın laylası səni böyütmək üçün idi. Telefonun laylası isə səni itirmək üçündür.

Sən yatırsan, yastığının altından başına sarılan ilanlardan xəbərin varmı? Yoxdur.

11 milyon 323 mindən artıq: o qədər də təhlükə...

Lakin diqqət etsən və ağıllı başına toplasan, bunu görmək bir o qədər də çətin deyil.

Sən yatırsan, o yan-bu yana çevriləndə üzün yastığının yanına qoyduğun telefonun üstünə düşür. Səninlə bir yatağı paylaşan bu sevimlidən bi-

sözlərinə görə, mobil telefonların istehsalçılarının özləri faktiki olaraq bu avadanlığın sağlamlıq üçün təhlükəsini bilirlər. Və təlimatlarda onun haqqında xəbərdarlıq edirlər. Mütəxəssisləri ən çox narahat edən odur ki, insanlar telefonda zəngli saatı quraşdırırlar və onu özlərinin yanına qoyurlar.

Ümumi olaraq

Gün ərzində ümumilikdə 35-40 dəqiqədən artıq mobil telefondan istifadə etmək orqanizmə çox böyük ziyan vurur; mobil telefonla çox danışmaq eşitmə sinirlərini korlayır; çox SMS yazmaq barmaqlarda keyiməyə səbəb olur; saatlarla oyun oynamaq gözdə qızartılar və quruluq əmələ gəlir, boyunda və bəldə müəyyən müddətdən sonra ağrıları yaranır; diqqət dağınıqlığına səbəb olur; çox danışanda beyin hüceyrələrinin bir qismi ölür; dalğaları qan hüceyrələrinə mənfi təsir edir; mobil telefonlar hətta saç köklərinə də pis təsir göstərir.

Gecələr telefonu söndürmək vacibdir, telefonu söndürdükdən sonra da radioaktiv təsirləri qalır, bu səbəbdən də onu baş nahiyyəsinə yaxın qoymaq zərərli olur. Əks təqdirdə: beyində şişlərin inkişafı riskini artırır; hamiləlik vaxtı körpəyə çox pis təsir edir; bədəni şüalanmaya məruz qoyur, təhlükəli şüa saçır; yaddaşı zəiflədir; aludəçilik yaradır; görməni zəiflədir; baş ağrılarına səbəb olur; əsəb sistemini oyadır.

Aludə olmaq ona gətirib çıxarır ki, telefondan uzaq qaldıqda insanlar narahat olur. Bu da: nevroz xəstəliyi yaradır; yuxusuzluğa səbəb olur.

Telefonla çox və yaxın təmasda olmağın kişilərdə sonsuzluq yaratdığı bildirilir. Çünki telefon hüceyrələrdə genetik dəyişikliklərə səbəb olur.

Uşaqlara mobil telefondan yalnız məcburi hallarda istifadəyə icazə vermək olar. Çünki azyaşlılarda xərcəng yaranma ehtimalı ikiqat artıqdır.

Ən vacib hormon

Yuxu hormonu olaraq bilinən melatonin

ətrafdakı işıq miqdarı ilə sıx bağlıdır. Işığın miqdarı azaldıqca artan melatonin maddələr mübadiləsinə ləngidir və yuxuya hazırlaşır. Ancaq yatmadan əvvəl yüksək işıqda cib telefonunun ekranından istifadənin orqanizmdəki melatonin miqdarını azaltma təsiri var. Mobil telefonla yatmağın zərərli olduğu araşdırılıb. Bu məsələ yuxu sağlamlığı ilə sıx bağlıdır. Cib telefonundan yayılan işıqla yanaşı, radiasiya da beyin müvafiq mərkəzlərini stimullaşdırır və yuxuya getməyi çətinləşdirir. Yatmadan əvvəl oynanan oyunlar, oxunan mesajlar, edilən paylaşımlar bədəndə adrenal səviyyəsini artırır, melatoninin basdırılmasına səbəb olur.

Bu arada...

Əvvəl hamı yatağında tək yatır, rahat, qayğısız... Ailə quranadək bəli, tək yatır. Ailə quranda isə böyüklərimiz "bir yastıqda qocalın" nəsihətini etmək gənclərə xeyirdüa verirlər. Gənclər də öz yataqlarını sevdikləri insanla bölüşürlər...

Lakin kimin ağlına gələrdi ki, vaxt gələcək ki, tək ər-əvad yox, hamı yatağını bölüşəcək. Maraqlıdır, deyilmi?

Elə bir dövrə gəlib çatdıq ki, artıq həm övladlarımız, həm də özümüz yatağımızı paylaşmalı olmuşuq. İndi ər-əvad da yatağını bölüşür, subay olanlar da. Azyaşlı uşaqlardan başqa hər bir insan övladı gecəni yatağında tək uyumur, onunla səhərləri axşamlayan, axşamları səhər edən biri var: telefon...

Çox dedik, az eşitdik

Biz jurnalistlər illərdir, mütəxəssislərin mobil telefonlarla bağlı söylədiyini araşdırıb zərərli tərəflərini dəfələrlə oxuculara çatdırırıq. Təəssüf, baxmayaraq ki, çox deyirik, lakin bizi eşidən azdır. Nədənə insanlar həmişə zərərli, ziyan olan tərəflərə meyl edirlər. Bunu tək mobil telefonlardan istifadədə deyil, gündəlik həyatımızın bütün sahələrin-

də görmək mümkündür. Məsələn, bu qida ilə, geyimlə, müxtəlif kosmetoloji əməliyyatlarla, alışqanlıq və vərdislərlə bağlıdır.

Nə üçün insan övladı onun xeyrinə olanların əksinə gedir, bu, hələ də bəşəriyyətə məlum deyil. Lakin düşünəndə ki, bir zamanlar deyilənləri eşitməyib, zərərini çox görmüşük, onda bu gün deyilənləri eşitməyənlərin bir neçə il sonra çəkəcəyi zərər göz önünə gəlir.

Biz nə qədər az eşidirik, mobil telefonların vaxtsız ölümə səbəb olmasından da xəbərsiz qalacağıq. Onlarla bir yataqda, yan-yanə olmaqla sağlamlığımızı, həyatımızı, gələcək nəsilləri qurban verdiyimizi anlamağın vaxtı çoxdan çatıb. Lakin bu məsələnin dərk edilməsində hələlik yerimizdə sayırıq. Yerimizdə sayırıqsa, deməli, anlamağımıza hələ xeyli var...

Mətanət Məmmədova

“Bakı dünya miqyasında vacib bir mərkəzə çevrilib”

“II Bakı Təhlükəsizlik Forumu haqqında danışmadan öncə qeyd etmək lazımdır ki, son illərdə Azərbaycanın regional və beynəlxalq münasibətlər sistemində mövqeyinin və rolunun artması ölkəmizi, o cümlədən paytaxt Bakını belə mötəbər tədbirlər üçün ev sahibliyi etməyə layiq etmişdir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında siyasi şərhçi Taleh Əliyev deyib.

O bildirib ki, bu gün dünyada müharibələrin və terror risklərinin artdığı bir dövrdə həm regional, həm də global təhlükəsizliyin təmin olunması, xüsusilə humanitar böhranlar zamanı yaranan vəziyyətlərdə insanların təhlükəsizliyinin qorunması baxımından təhlükəsizlik or-

qanlarının fəaliyyəti olduqca əhəmiyyətlidir: “Bu fəaliyyət həm informasiya mübadiləsini, həm də bəzi hallarda, xüsusilə fəlakətlər yaşandıqdan əvvəl koordinasiya edilmişliyi əhatə edir və böyük fayda verir. Adından da göründüyü kimi, üçüncü forumda əvvəlkilərlə müqayisədə diqqət və marağın artdığı müşahidə olunmuşdur. Tədbirə qatılan ölkələrin sayı bunu açıq şəkildə göstərir. Sonuncu forumda dünyanın 90 ölkəsindən təhlükəsizlik xidmətlərinin əməkdaşlarının iştirakı Bakı Təhlükəsizlik Forumunun həm global, həm də regional təhlükəsizlik məsələlərinin müzakirəsində ciddi bir platformaya çevrildiyini nümayiş etdirir.

Forumun açılışında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin ünvanladığı

müraciət də əhəmiyyətlidir. Müraciətdə forumun fəaliyyətinin yüksək qiymətləndirilməsi və qarşıda duran vəzifələrin yalnız ölkəmiz və region üçün deyil, bütün dünya üçün önemi vurulanmışdır. Bu, xüsusilə dünyada baş verən terror aktları, silahlı münaqişələr zamanı insanların xilas edilməsi, texnogen qəzalar və təbii fəlakətlər zamanı hadisələrin qarşısının alınması baxımından əhəmiyyət daşıyır. Beləliklə, artıq Bakı dünya miqyasında, regional səviyyədə problemlərin həllində vacib bir mərkəzə çevrilmişdir. Forumda qəbul olunan qərarlar isə bundan sonrakı hadisə və proseslərin gedişində mühüm rol oynayacaqdır”.

Günel Fərzəliyeva

Lale Mehralı

Kənddə nəyimiz qaldı?

Urbanizasiya bizi kəndlərdən şəhərə qovdu, sağlamlığımızı, sakitliyimizi, dincliyimizi əlimizdən alaraq. İnkişaf bizi xəstələndirdi, psixologiyamızı pozdu, stressə saldı. Böyük şəhərlərə hərəməz bir səbəbdən gəldik, çoxumuz iş dalınca, bəzimiz oxumağa, bəzimiz daha maraqlı və əyləncəli həyat axtarışında olduğumuz üçün.

Kəndlərdə özümüzü qoyub çıxdıq biz. Təmiz havanı, təmiz qidanı, təmiz həyatı qoyduq çıxdıq. Qohum və qonşularla ünsiyyət bolluğunu, sosiallaşmanı, təhlükəsiz həyat tərzini, sakit mühiti üstümüzə soyunub gəldik. Məcbur olduq çoxumuz, iş tapmadıq, pul qazana bilmədik, ailəmizi saxlamaq iqtidarında olmadıq.

Doluşduğumuz şəhərin çirki havasına, səs-küyünə, tıxacına dözməli olduq. Stressə, narahatlığa, yorğunluğa tab gətirməli olduq. GMO yedik, metro bashabasına, avtobus zülmünə məruz qaldıq, zəhər udduq, xlor içdik. Qoyub gəldiyimiz torpağımızın yaşıl örtüyündən, təmiz havasından, saf suyundan ötrü burnumuzun ucu göynədi. Geri qayıtmaq istədik, qabağımızı uşaqlarımız kəsdi, təhsilləri, gələcəkləri, rayondakı işsizlik mane oldu.

“Get torpağını ək-biç” deyib şəhərdə özünə güzəran qurmağa çalışan kəndlini qınayanlar oldu, kəndlilin əkdüyünün mayasını çıxara bilmədiyi haradan anlasınlar ki? Onlar nə bilsin varını-yoxunu torpağa basdırıb ümidlə cücərməyini gözləyən, məhsulunu dolu döyən, yağış yuyan, qurd aparan kəndlilin əlacsızlığını? Onlar nə bilsin ümidin doğulmadan öldüyünü?

Rayonlardakı, kəndlərdəki gənclərin məşğullu yoxdur, işi yoxdur, gəliri yoxdur. Evləne bilmirlər buna görə, yaşları keçir. Paytaxta gələ bilən gəlir, zirzəmilərdə, şəraitəz kirayələrdə tab gətirən gətirir, müqabilində az-çox qazanır, ailəsinə göndərir. Amma kənddəki şəraitli evindən, təmiz havadan, saf sudan sonra neft qoxuyan zirzəmidə tab gətirmək də asan olmur.

Bizi şəhərə, bu tıxacı, stressə möhtac edən işsizlik sağlamlığımızı aldı əlimizdən. Bakı aqressiv, əsəbi, stresli insanların bir yerə toplaşdığı şəhər olub çoxdan. Kimse kimsəyə güzəşt etmir, kimsə empatiya qurmur. Stres bizi robotlaşdırıb. Bizi evlərimizdəki torba-torba dərmanlar, çantalarımızdakı ürək, təzyiq, şəkər həbləri idarə edir daha. Biz bir olmaqdan çoxdan uzaqlaşmışıq.

Dövlət Gömrük Komitəsinin komandası intellektual bilik yarışında I yerə layiq görüldü

Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə keçirilən “Ümummilli Lider Heydər Əliyev - müstəqil Azərbaycan Konstitusiyasının müəllifidir” mövzusunda 26 dövlət qurumunun iştirakı ilə təşkil olunan intellektual bilik yarışında Dövlət Gömrük Komitəsinin komandası I yerə layiq görüldü. Komandanın kapitanı Dövlət Gömrük Komitəsi Tibbi Xidmət İdarəsinin rəis müavini,

t.ü.f.d., dosent İsmayıl Əfəndiyev, üzvlərindən biri isə Dövlət Gömrük Komitəsi Tibbi Xidmət İdarəsinin Elmi-Təcrübi və Tədris Mərkəzinin mütəxəssisi Azad Əhmədov olub. Bu möhtəşəm nailiyyət münasibətilə Dövlət Gömrük Komitəsinin komandasının bütün üzvlərini səmimi-qəlbədən təbrik edir, onlara gələcək bilik yarışlarında da uğurlar, qətiyyət və yüksək nəticələr arzulayırıq.

“27 sentyabr milli həmrəylik və dövlətçilik dəyərlərini möhkəmləndirir”

POLİTOLOQ ŞƏRH ETDİ

"27 Sentyabr - Anım Günü Azərbaycanın tarixində həm milli həmrəyliyin, həm də dövlətçilik dəyərlərinin möhkəmlənməsində mühüm rol oynayan bir gündür. Bu günün əhəmiyyəti təkcə keçmişdə baş vermiş hadisələrin xati-

rəsini yad etməklə məhdudlaşmış, eyni zamanda xalqımızın birliyinin, vətənpərvərlik ruhunun və dövlətə olan sadiqliyinin güclənməsinə xidmət edir". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında politoloq Tofiq Abbasov deyib.

Onun sözlərinə görə, Anım Günü Azərbaycan xalqını tarixi yaddaşı ilə birləşdirir. 27 Sentyabr 2020-ci il tarixində başlanan Vətən müharibəsi zamanı şəhid olmuş qəhrəmanlarımızın xatirəsi ön plana çıxır və bu günün qeyd olunması vasitəsilə cəmiyyət onların fədakarlığını unutmur: "Bu işə

gənc nəsillərdə vətəndaşlıq və vətənpərvərlik duyğularının formalaşmasına böyük təsir göstərir. Eyni zamanda, Anım Günü dövlətçilik prinsiplərinin möhkəmlənməsi baxımından da əhəmiyyətlidir. Xalqın hərtərəfli həmrəyliyi və milli birliyi dövlətin daxili sabitliyini təmin edir, strateji qərarların icrasında dəstək rolunu oynayır. Azərbaycan xalqı öz lideri və dövlət qurumları ilə həmrəydir və bu həmrəylik ölkənin təhlükəsizlik siyasətini də gücləndirir.

Bununla yanaşı, Anım Günü beynəlxalq miqyasda da mesaj verir: Azər-

baycan öz ərazi bütövlüyünü qorumaqda qətiyyətlidir, xalqı və dövlət idarəçiliyi güclü və birlik içindədir. Bu, həm diplomatik, həm də geosiyasi mövqelərin möhkəmlənməsinə müsbət təsir göstərir. 27 Sentyabr - Anım Günü yalnız keçmişdəki qəhrəmanlıqların xatirəsini yaşatmaqla kifayətlənmir. O, həm də Azərbaycan xalqının birliyini möhkəmləndirir, dövlətçilik dəyərlərini daha da gücləndirir və gələcək nəsillərə vətənpərvərlik nümunəsi kimi ötürülür”

Ziya Hikmətoğlu

“Nar”ın dəstəyi ilə ölkəmizdə ilk inklüziv intellektual oyun turniri baş tutdu

Sərfəli mobil operator "Nar"ın dəstəyi ilə Azərbaycanda ilk dəfə nitq və eşitmə məhdudiyyətli gənclər üçün "Zəka Fest" inklüziv intellektual oyun turniri təşkil olunub. SİA xəbər verir ki, Beynəlxalq Jest Dili Gününə həsr edilən bu layihə "Şəkerburxa Şou"nun təşəbbüsü, "Karlarə Dəstək" İctimai Birliyi, "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi, İctimai Televiziya və digər tərəfdaşların dəstəyi ilə həyata keçirilib. Turnirin əsas məqsədi eşitmə məhdudiyyətli uşaqların sosial inteqrasiyasını gücləndirmək və yaradıcılıq bacarıqlarını inkişaf etdirməklə yanaşı, onlar üçün inkişaf

şafetdirici oyunların əlçatanlığını təmin etməkdir.

Turnirdə ümumilikdə yeddi komanda mübarizə aparıb. Beş saat davam edən intellektual marafon yeddi raund və final mərhələsindən ibarət olub. İsti-

rakıqlar komanda işi və fərdi düşünmə bacarıqlarından istifadə edərək müxtəlif sualları cavablandırıblar. Yarışın nəticəsinə əsasən "Uğur" komandası birinci, "Qızıl" ikinci, "Cəsur" isə üçüncü yere layiq görülüb. Qalib və digər iştirakçılara sertifikatlar təqdim edilib.

rakçı komandalar "Nar" tərəfindən dəyərli hədiyyələrlə mükafatlandırılıb.

Qeyd edək ki, "Nar" nitq və eşitmə məhdudiyyətlili şəxslərin informasiya və ünsiyyət imkanlarının artırılması istiqamətində həyata keçirdiyi layihələrlə beynəlxalq səviyyədə tanınır. Şirkət bu sahədəki sosial məsuliyyəti təşəbbüslərinə görə nüfuzlu "Stevie" biznes mükafatına layiq görülüb. Yeni jest dili mobil tətbiqinin dəstəklənməsi də "Nar"-ın bu istiqamətdə uzunmüddətli fəaliyyətinin məntiqi davamıdır və inklüziv cəmiyyətin qurulmasına töhfəsini daha da gücləndirir. Mobil operatorun dəstəyi ilə gerçəkləşdirilən bütün sosial layihələr haqqında daha ətraflı məlumatı buradan əldə edə bilərsiniz. Hazırda 2,2 milyon abunəçiyə yüksəkkeyfiyyətli rabitə xidmətləri göstərən "Nar" son 6 ildə Müştəri Loyallığı İndeksində görə ölkədə lider mobil operatorudur. Mobil operator müştəriyəmüddətli strategiyasına sadiq qalaraq sərfəli qiymət qarşılığında üstün xidmət təqdim edir.

Demoqrafik fəlakətə doğru: necə xilas ola bilərik?

Elçin Bayramlı

Azərbaycanda son bir neçə ildə əhalinin sayının və evliliklərin azalması, boşanmaların kəskin artması, buna paralel olaraq da uşaq doğumunun xeyli azalması halları müşahidə olunur. Son 10 ildə ailələrin qurulması və uşaq doğumu 40 faiz azalıb, boşanmalar isə 50 faizə çatıb. Bəs, sosial-iqtisadi problemlər həll olunmadan və milli-mənəvi dəyərlər gücləndirilmədən Azərbaycanda ailə institutunu möhkəmləndirmək, evliliklərin sayını artırmaq mümkündürmü? Gəlin vəziyyəti və səbəbləri nəzərdən keçirək.

Evliliklərin azalmasına 2 əsas səbəb təsir göstərir-bunlar sosial-iqtisadi faktorlar, bir də mənəvi-psixoloji deqradasiyadır. Sosial-iqtisadi faktorlar gənclərin evsizliyi, işsizliyi, gəlir azlığı kimi problemlərdir. Bu səbəbdən gənclər evlənmək istəmir, nəinki ev sahibi olmaqla, normal gəliri olan iş tapmaqla çətinlik çəkirlər, heç toy xərclərini belə ödəyə bilmirlər. Yeri gəlmişkən, indiki toylar Azərbaycan xalqına qarşı sosial cəhətdən açıq террordur. Evlənmələrin qarşısını alan səbəblərdən biridir. Təəvvür edin ki, 30-40 min toy-nişan xərcləri lazımdır. Bunun heç bir sadə ailə öhdəsindən gələ bilməz. Orta statistik azərbaycanlı üçün belə bu çətinidir. Hələ bundan başqa evlənmək üçün ev almaq, normal iş sahibi olmaq lazımdır ki, bu da yoxdur. Əsas səbəblərdən biri budur.

Diger əsas səbəb isə mənəvi-psixoloji deqradasiya-
dır. Sosial təminat, maddi gəlir cəhətdən problemlili olma-
yan müasir gənclər evlənmək istəmir, öz həyatını əylən-
cəyə, gəzintiyyə sərf etmək istəyir. Ailəyə, uşağa yox. Bir
çox gənclərdə şüur, psixologiya dəyişibsə, Qərb təbliğə-
tinə, Qərb dəyərlərinə keçibse, milli-mənəvi dəyərlərimi-
zi arxa plana atıbsa, o artıq həyatını əyləncəyə, özünə
həsr etməyə çalışır. Bu da son 20-30 ildə fasiləsiz olaraq
televiziyalarda və internetdə aparılan psixtron terrorun
nəticəsidir. Müsiriklik, azadlıq şüarları altında milli-mənəvi
dəyərlərimizi məhv etdilər. Bunun faciəvi nəticələri artıq
ortadadır.

Qeyd etdiyimiz bu 2 əsas səbəb- sosial-maddi problemlər və mənəvi-psixoloji degradasiya evliliklərin azalmasına, uşaq doğumunun kəskin aşağı düşməsinə səbəb olur. Əhalinin artımı dayanır, əhalinin strukturunda gənclərin, uşaqların payı azalır, boşanmalar üzrə dünya rekorduna çatmışqı, evliliklərin sayı kəskin aşağı düşüb.

Bunların hamısı birlikdə çox ciddi strateji milli təhlükəsizlik məsələsidir. Bununla bağlı dövlət xüsusi siyasət həyata keçirməlidir. Ailələrə sosial-iqtisadi dəstək paketləri tətbiq olunmalıdır- buraya uşaq pulunun verilməsi, gənclərin güzəştli uzunmüddətli kreditlə sosial evlər alması da daxildir. Gənclərin iş yeri məsələsi, məşğulluğunun həlli, normal gəlir əldə etməsinə çalışmaq lazımdır. Eyni zamanda milli-mənəvi dəyərlərimiz, milli ailə modelimiz təbliğ olunmalıdır ki, gənclər normal yaşda evlənəsinlər, ailə, uşaq sahibi olsunlar. Yoxsa indiki gənclər 35 yaşa qədər evlənmir, bu çox ciddi problemdir.

Bundan başqa, dövlət çoxuşaqlılıqlı təbliğ etməlidir. Bütün ölkələrdə belə proqramlar həyata keçirilir. Avropa ölkələrində, Rusiyada və digər MDB ölkələrində və bir çox digər ölkələrdə 3 və daha çox uşaq ailələrdə dövlət sosial yardımlar, müxtəlif güzəştlər tətbiq edir.

Azərbaycanda isə çoxuşaqlılıq 6 uşaqdan başlayır ki, bu da adekvat deyil, çünki 6 uşaqlı ailə demək olar ki, yoxdur, artıq 3 uşaqlı ailələrə nadir rast gəlinir. Ölkədə çoxuşaqlı ailə anlayışının 6 uşaqlıdan 3 uşaqlıya endirilməsi ilə bağlı təkliflər səsləndirilir. Azərbaycanda bu qəbildən olan 100 mindən çox ailə var. Yeni çoxuşaqlı ailə modeli 6-dan 3-ə endirilsə, 100 mindən çox ailədə yaşayan uşaqlar sosial müavinət ala biləcəklər.

Göründüyü kimi, bu çox aşağı rəqəmdir və dövlət büdcəsi üçün yük təşkil etməyəcək. Əgər bütün uşaqlara uşaqulu verilə bilmirsə, heç olmasa 3 və daha çox uşaqli ailələrə verilməlidir. Bundan əlavə, çoxuşaqli ailələrə, ev, torpaq sahəsi, özünüməşğulluq çərçivəsində müəyyən vasaitlər verilməlidir.

Əgər ailələrin qurulması təşviq olunmasa, çoxuşaqlılıq təbliğ olunmasa, boşanmaların qarşısı alınmasa, əhəlimiz getdikcə daha çox demoqrafik faciə ilə qarşılaşacaq və əzəlmələr bu təmələ davam etsə bir neçə onillik ərzində xalqımız tarix səhnəsindən silinə bilər. Bu səbəbdən də dövlət ailələrlə bağlı genişmiqyaslı dövlət proqramı həyata keçirməlidir. Onsuz da bunun üçün göcümikmiş, amma heç olmasa indi bunu etmək lazımdır.

Dünyada sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasını BMT Təhlükəsizlik Şurasına üzv olan dövlətlər üzərlərinə götürüblər. Yeni BMT nizamnaməsində qeyd olunur ki, ABŞ, Rusiya, Çin, Böyük Britaniya və Fransa dünyada sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasına cavabdehlik daşıyırlar və münaqişələr, qarşıdurmalar yaranarsa, onların həllində fəal iştirak edirlər. Təəssüflər olsun ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının 5 daimi üzvləri üzərlərinə götürdükləri öhdəlikləri yerinə yetirmirlər. Bu azmış kimi bezi hallarda müharibələri, münaqişələri və vətəndaş qarşıdurmalarını müxtəlif vasitələrlə qızıdırırlar. Rusiyanın Ukraynaya hücumu və Kiyevin, eləcə də ətraf ərazilərin amansız dağıntılara məruz qalmasını misal olaraq göstərmək olar. Rusiya-Ukrayna müharibəsində hər iki tərəfdən ümumilikdə 2 milyon əsgər, zabit öldürülüb, 5 milyona yaxın insan isə yaralanıb. Ukraynanın 15 milyona yaxın vətəndaşı müharibədən qaça-raq müxtəlif xarici ölkələrə sığınblar. Niyə, səbəbi nədir, nədən Rusiya azad, müstəqil bir dövlətə hücum edir, insanları öldürür, yaralayır, doğma yurd-yuvasından didərgin salır? Birmənalı şəkildə demək olar ki, qoca, əldən düşmüş Vladimir Putinin ulu babaları kimi qana susaması, insan ölümlərindən, şəhərlərin, kənd və qəsəbələrin dağıntılara məruz qalmasından həzz almasıdır. Başqa cür yanaşma, fərqli münasibət bildirmək mümkün deyil. Çünki deyilsə ki, V.Putin Ukrayna şəhərlərini qarət edib, yeni varidat əldə etməyə çalışır, bu, yanlış mövqe ola bilər. Nədən ki, Putinin milyardları, trilyonları var, onun Zelenskinin ölkəsindən əldə edə biləcəyi pula, qızıla, hansısa antik əşyaya ehtiyacı yoxdur. Sadəcə, kefi istədi və manqurt ətrafına Ukraynaya hücum əmrini verdi. Artıq ox yayından çıxıb, Putin istəməsə, yeni kefinin saz vaxtında, "Ukrayna əməliyyatı başa çatsın" deməyə müharibə dayandırmayacaq. Müharibə hələ çox canlar alacaq, çox şəhərlər, kənd və qəsəbələr dağılacaq, sağ qalmaq üçün hələ çox insan seli yurd-yuvasını tərk edəcək.

Eyni zamanda, BMT Təhlükəsizlik Şurasının digər üzvləri, o cümlədən də Fransa və ABŞ, Fransa Afrikada müstəmləkə siyasəti həyata keçirir, hər gün əsarət altında saxladığı ərazilərdə qanlı cinayətlər törədir, başını qaldıraraq, söz demək istəyəni öldürür, zindanlara salaraq işgəncələrə məruz qoyur. Fakt ondan ibarətdir ki, Fransa Afrikanın 42 faiz ərazisini işğal edib. Fransa Seneqal, Niger, Korsika, Mayot adası, Kamerun, Mavritaniya, Yeni Kolodeniya, Əlcəzair və Ruanda kimi ərazilərində qanlı cinayətlər törədib, ümumilikdə 10 milyondan çox insanın həyatına qəsd edib, öldürüb. ABŞ-in törətdiyi fəlakətlərin siyahısı isə daha çoxdur. Bu gün də ABŞ BMT Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvlərindən biri olaraq dünyaya meydan oxuyur. İstənilən vaxt, istədiyi ölkəyə hücum edib, o ölkəni qana boyayır. Nədən ki, hərbi və iqtisadi qüdrəti var. Ona görə ki, güclüdür, onun nəzərində beynəlxalq hüququn gücü deyil, gücün hüququ daha işlək və mənfəətli.

150-dən çox ölkənin Fələstini dövlət olaraq tanıması İsrailin mövqelərini sarsıdıb

Diqqətçəkən məqam həm də ondan ibarətdir ki, ABŞ, Rusiya və Fransa başqa dövlətlərə də himayədarlıq etməklə, onlar vasitəsi ilə digər ölkələri, xalqları da əzməyə çalışırlar. İsrailin ABŞ-in siyasi, hərbi, maliyyə dəstəyi ilə Yaxın Şərqdə at oynatmasını, sivil millətlərə qarşı qanlı cinayətlər törətməsini misal olaraq göstərmək olar. 1949-cu ildə İsrail dövləti rəsmən qurulduqdan sonra bir növ ərəb ölkələrinin qara günləri başladı. Demək olar ki, 1949-cu ildən bu günə qədər hər gün yəhudi-ərəb qarşıdurması baş verib və bu qarşıdurmalarda ölənlər, yaralananlar olub. Ən böyük qarşıdurma isə 1967-ci ildə baş vermiş altıgünlük müharibədir. Bu mü-

BMT-nin 80-ci sessiyası dünyanın dağılmasının qarşısını ala biləcəkmi?

haribə ilə İsrail Misir, Suriya, Livan və Fələstin Muxtariyyəti üzərində böyük hərbi qələbə qazanmağı bacardı, təbii ki, ABŞ-in hərbi, siyasi dəstəyi ilə. Çünki havaya qaldırılan 200-ə qədər İsrail qırıcıları əslində ABŞ-a məxsus olmuşdur. Ancaq rəsmi Təl-Əviv onları İsrail hərbi təyyarələri olaraq təqdim etməyə çalışmışdır. 1973-cü ildə baş verən ərəb-yəhudi qarşıdurması da ikinci bir qələbəsi ilə başa çatmışdır. Bu gün də İsrail öldürmək, dağıtmaq, işğal etmək siyasətini davam etdirir. Lakin bu gün dünyada gedən siyasi proseslər, xüsusilə də 150-dən çox ölkənin Fələstini dövlət olaraq tanıması İsrailin mövqelərini sarsıtmaqdadır.

Bezi xarici KİV-lərin verdiyi məlumata görə, Belçika, Kanada, Avstraliya və Böyük Britaniya Fələstin dövlətçiliyini tanıdıqlarını rəsmən elan etdilər. Müvafiq bəyanatla bu ölkələrin baş nazirləri - Castin Karni, Bart De Vever, Entoni Albanese və Key Starmer çıxış etdilər. Aparıcı Avropa dövlətlərinin Fələstini dövlət olaraq tanıması Qəzzanın dağılmasının və insanların kütləvi şəkildə öldürülməsinin qarşısını ala bilər.

Belçikanın baş naziri De Vever qeyd edib ki, Belçika həmişə iki dövlət prinsipinə zəmanət verib və bu gün Nyu-York Bəyannaməsinin imzalanmasına qoşulub. Yalnız belə bir həll İsrail və Fələstin xalqlarına sülh və təhlükəsizlik şəraitində yan-yana yaşamağa imkan verəcək.

Kanadanın baş naziri Castin Karni "Kanada Fələstin dövlətini tanıyır və həm Fələstin, həm də İsrail üçün dinc gələcəyə ümid yaratmaqda tərəfdaşlığını təklif edir", - dedi.

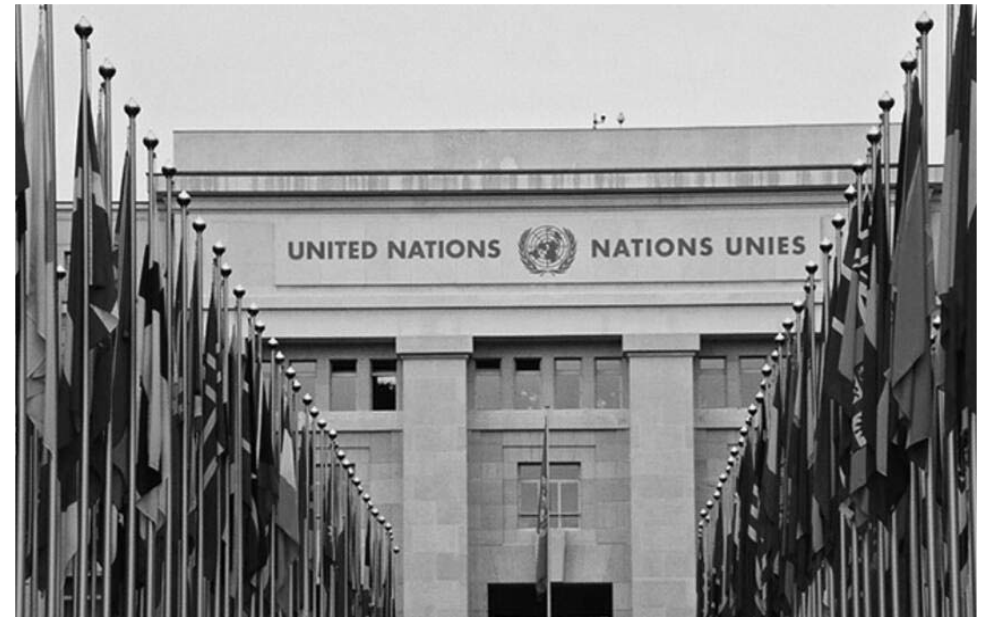
Avstraliya da Fələstin dövlətçiliyinin tanınmasının vacibliyini vurğulayaraq oxşar qərar verib. Avstraliyanın baş naziri Entoni Albanezin sözlərinə görə, bu addım Yaxın Şərqdəki münaqişənin həlli üçün müəyyən perspektivlər verəcək.

Böyük Britaniyanın baş naziri Keir Starmer rəsmi olaraq Fələstin dövlətçiliyinin tanınmasının lehinə çıxış edərək, Yaxın Şərqdəki vəziyyəti həll etmək istəyindən danışdı. Baş naziri Keir Starmer şəxsi sosial media hesabında yazdığı məlumatda bildirib: "Bu gün sülhə və iki dövlətli həllə ümidi bərpa etmək üçün [münaqişənin - redaktorun qeydi] mən bu böyük ölkənin baş naziri kimi açıq şəkildə bildirirəm ki, Böyük Britaniya Fələstin Dövlətini rəsmi olaraq tanıyır".

İsrailin baş naziri Binyamin Netanyahu yenə də hədələyici ritorikasını davam etdirib. O, Böyük Britaniya, Belçika, Kanada və Avstraliyanın Fələstin dövlətçiliyini tanıması ilə bağlı bəyanatlarını şərh edərkən İordan çayının qərbində Fələstin dövlətinin qurulmayacağını bildirdi. Onu da qeyd edib ki, ABŞ prezidenti Donald Tramp BMT Baş As-

sembləyəsində bir sıra ərəb və müsəlman ölkələrinin liderləri ilə görüşərək Fələstin-İsrail münaqişəsinin həlli yollarını müzakirə etməyi planlaşdırır.

Bir sıra ölkələr, o cümlədən İsrail və ABŞ uzun müddətdir ki, Fələstinin ayrıca dövlət kimi tanınmasına qarşı çıxıb. Bu arada bir çox Avropa İttifaqı ölkələri bu təşəbbüsə dəstəkləyir. İndi Kanada, Avstraliya və Böyük Britaniya tərəfindən rəsmi tanınması digər Qərb ölkələrinin mövqeyinə müəyyən təsir göstərə bilər.

İsrailin mövqelərinə Qərb ölkələrindən zərbə endirilməsi onu göstərir ki, artıq dünya birliyi həqiqəti dərk etməyə başlayır. Həm də anlayır ki, hərbi gücə arxalanıb, insanları məhv etmək, şəhərləri, kənd və qəsəbələri dağıtmaq insanlığa fayda gətirməz. Belə bir tendensiya yarana bilər ki, bundan da Qərb ölkələrinin özləri də ciddi ziyanlar görə bilər. Məhz bu baxımdandır ki, BMT Baş katibi də artıq Qəzzada insan faciələrinə seyrçi qalmır. BMT-nin Baş katibi Antonio Guterres Qəzza şəhəri və ətraf ərazilərdə yaşanan acılığı "bəşəriyyətin uğursuzluğu" adlandırır.

BMT İsraili ittiham edir

Baş katib həm də Qəzzada baş verənləri "insanların yaratdığı fəlakət" kimi xarakterizə edib və İsraili əməliyyatları dərhal dayandırmağa çağırıb. Bundan əvvəl BMT-nin baş katibi Antonio Guterres İsrailin Dohaya da zərbəsini pisləmişdir. O bu barədə jurnalistlərə açıqlamasında bildirmişdir ki, Qəterin suverenliyi və ərazi bütövlüyünün pozulması yolverilməzdir və İsrailin hücumu pislənir: "Qəterin suverenliyi və ərazi bütövlüyünün

İl kimi irsini bərqərar etmək ümidlərini sarsıdacaq".

Dünyanı cənginə alan amansız müharibələrin, münaqişələrin gətirdiyi bir vaxtda BMT Baş Assambleyasının 80-ci sessiyası öz işinə başlayıb. Sessiya "Birlikdə daha yaxşı: 80 il və daha çox sülh, inkişaf və insan hüquqları naminə" mövzusunda həsr olunub. Sessiyanın prezidenti Almanyanın keçmiş xarici işlər naziri Annalena Berbokdur. Yüksək səviyyəli debatlar sentyabrın 23-dən başlayıb. Əsas qətnamələrin qəbulu yekunlaşıb. Fələstinin dövlət olaraq tanınması məsələsi səsə qoyularkən, 145 ölkə qətnamənin lehinə, 5 ölkə əleyhinə səs verib, 6 ölkə isə bitərəf qalıb. Qətnaməyə əsasən, Fələstin lideri Mahmud Abbas yüksək səviyyəli ümumi debatlar zamanı əvvəlcədən qeydə alınmış bəyanat vasitəsilə dünya liderlərinə müraciət edəcək. ABŞ Dövlət Departamenti Fələstin Prezidenti Mahmud Abbas və onu müşayiət edən rəsmilərə Baş Assambleyada iştirak etmək üçün viza verməkdən imtina edib. Ona görə də, Fələstin lideri Mahmud Abbas videobağlantı vasitəsilə qarşıdakı sessiyada çıxış edəcək.

BMT-nin 80-ci sessiyasının yüksək səviyyəli ümumi debatlarından gözlənilən böyüküdür. Ən azı ümid edilir ki, İsrailin Qəzzada törətdiyi qətləmlərin dayandırılması üçün birlik dövlət rəhbərləri prinsipial qərar qəbul edəcəklər. Eyni zamanda, ABŞ-nin də Fələstin dövlət olaraq tanınması üçün sessiya iştirakçıları tərəfindən rəsmi Vaşinqtona çağırışlar ola bilər. Hətta bu çağırış müraciət formasında edilə bilər.

İLHAM ƏLİYEV

“Q” an azlığı və “D” Vitamini çatışmazlığı diaqnozu müraciət edən pasiyentlərin böyük bir qismində çox tez-tez eşidilir. Bu hallar bəzən yüngül simptomlarla müşahidə olunsada, uzunmüddətli fəsadları orqanizmin ümumi sağlamlığına ciddi təsir göstərə bilər. Qan azlığı (anemiya) qanda hemoglobin səviyyəsinin azalması ilə xarakterizə olunur. Hemoglobinin qırmızı qan hüceyrələrində yerləşən zülaldır və əsas funksiyası oksigeni toxumalara daşımaqdır. Onun azalması orqanizmin enerji balansına birbaşa təsir edir. Əsas simptomları isə tez yorulma və halsızlıq, baş gicəllənməsi və diqqət dağınıqlığı, dərinin solğunlaşması, nəfəsdarlığı, ürəkdöyülmə hissi, saç tökülməsi, dırnaqlarda zəiflikdir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında infeksionist, ailə həkimi Fidan Həsənlı deyib. O bildirib ki, qan azlığının əsas səbəblərindən biri dəmir çatışmazlığıdır. Adətən düzgün qidalanma olmadıqda, mədə-bağırsaq xəstəlikləri və ya qan itkisindən sonra yaranır: “Vitamin “B12” və fol turşusu çatışmazlığı, xüsusən vegeterianlar və mədə-bağırsaq sorulma pozğunluğu olan şəxslərdə görülür.

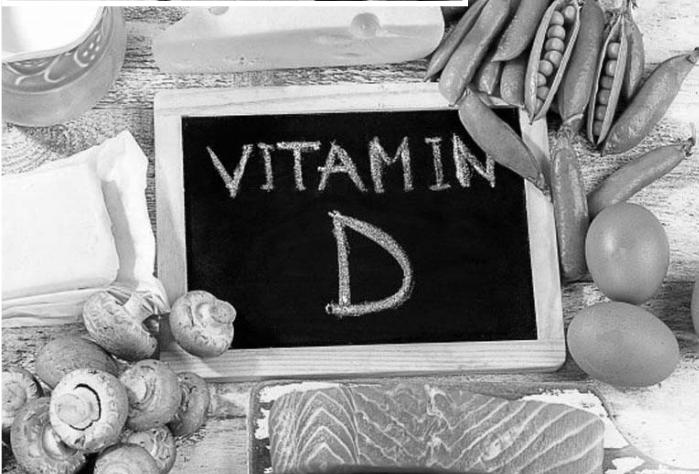
Xroniki xəstəliklər - böyrək, qaraciyər, revmatik və onkoloji xəstəliklərdə müşahidə oluna bilər. İrsi qan xəstəlikləri, yəni talassemiya və digər hematoloji problemlər.

Anemiya diaqnozu qoyulduqda ilk addım onun səbəbini tapmaqdır. Dəmir çatışmazlığı zamanı dəmir preparatları, “C” vitamini ilə birlikdə qəbul olunur. Qidalanmada qırmızı ət, qaraciyər, paxlalılar, ispanaq və digər yaşıl tərəvəzlər üstünlük təşkil etməlidir. Vitamin “B12” çatışmazlığı zamanı isə yəni şəkildə “B12” vitamini, fol turşusu çatışmazlığında isə fol preparatları verilir. Ağır hallarda - xüsusilə həyatı təhlükə yarandıqda - qan köçürülməsi (eritrosit kütləsi) həyata keçirilir. Ancaq onu da bilmək lazımdır ki, anemiyanın səbəbi dəqiqləşdirilmədən dərhal dəmir preparatı qəbul etmək düzgün deyil. Müalicə hər zaman həkim nəzarəti altında aparılmalıdır.

“D” vitamini son illərin ən çox rast gəlinən hallarından biridir. Hətta buna son illərin “gizli epidemiyası” da deyilir. Çünki bir çox insanda bu vitaminin səviyyəsi normadan aşağı olur. Halbuki, “D” vitamini təkcə sü-

“D” vitamini azlığı son illərin gizli epidemiyasıdır!

Həkim mühüm məqamlara aydınlıq gətirdi

mük sağlamlığı üçün deyil, həm də immunsisteminin, əzələ və sinir sisteminin düzgün işləməsi üçün həyatı əhəmiyyət daşıyır. Vitamin “D” sümüklərdə kalsium-fosfor mübadiləsini tənzimləyir, immuniteti gücləndirir, əzələ tonusunu və sinir keçiriciliyini dəstəkləyir. Uşaqlarda boy artımı və skelet inkişafı üçün vacibdir.

Çatışmazlığın səbəbləri: Günəş şüası ilə

kifayət qədər təmasın olmaması (otaq şəraitində çox qalmaq, qoruyucu kremdən həddindən artıq istifadə), Qidalanmada “D” vitamini ilə zəngin məhsulların azlığı, xroniki qaraciyər və böyrək xəstəlikləri, yaşartdıqca dəridə sintez qabiliyyətinin azalmasıdır. Bəs necə edək ki vitamin “D” normada olsun deyə soruşurlar pasiyentlər: Günəş vannası - gündə 15-20 dəqiqə (qol və ayaqlar açıq halda) kifayətdir.

Qidalanma - balıq (somon, skumbriya), yumurta sarısı, qaraciyər, zənginləşdirilmiş süd məhsulları.

Preparatlar - çatışmazlıq analizlə təsdiq-

lənibsə, həkim tərəfindən təyin olunur. Yüngül hallarda damcı və kapsul, ağır hallarda isə ampul və yüksək doz preparatlar istifadə edilə bilər.

Normadan artıq qəbulun zərərli - hiperkalsemiya, böyrəkdaşları, ürək və damar fəsadları. Buna görə, D vitaminini profilaktik olaraq hər kəs qəbul etməlidir” yanaşması doğru deyil. Hər iki hal (anemiya və D vitamini çatışmazlığı) vaxtında müəyyənləşdirilib düzgün yanaşıldıqda, insanın həyat keyfiyyətini və uzunmüddətli sağlamlığını qorumaq mümkündür. Unutmayın ki, tibbi məsləhət yalnız laborator analizlər və həkim müayinəsi əsasında verilməlidir. Özbaşına vitamin və ya dəmir preparatı qəbul etmək sağlamlıq əvəzinə problem yarada bilər”.

Səbinə Hüseynli

FELYEYTON

Müasir yas mərasimi

Yox, ev nədir, mərasim evlərinə nə gəlib ki?.. İndi evə kimdir, kirli ayaqqabı tökən? Odur ey, mərasim evləri, apar, yasını sal ora, et, qurtar. Bircə gün. Bitsin, getsin. Yox, durub 7 gün yas saxlamayacaqsan ki...

***

Mərasim evi... Böyük bir salon, 2-3 cərgə masa düzüldü, molla da oturub başda, başının da üstündə mərhumun şəkl, qarşısında da mikrofon. Bax, müasir yaslarda ən bəyəndiyim bu mikrofondur. Çünki burada ağız deyənə qulaq eşitmədiyi üçün mollalar yeni üsula əl atıblar, keçiblər səsucaldıcıya.

Masaların üzəri naz-nemətlərlə doludur. Bir qabda müxtəlif şirniyyatlar, birində çərəzlər, qənd, konfet, halva, çörək, pomidor-xiyar salata, göyərti, turşu, dovğa, bunlar hamısı evvəldən düzüldü, hazırca dayanıblar.

***

Mollanın ətrafında mərhumun ən yaxınları əyləşib. Ağlayırlar. Camaat da onlara yaxınlaşıb baş sağlığı verir, gəldiyini gözü soxur, qayıdıb həmin naz-nemətli masaların ətrafında əyləşir. Ta ağlamaq-zad nədir, bitdi. Fikir qalır yeməklərin yanında, ta yada ölənin düşər?.. Nemətlərin ətri bu hissi ərşə qaldırır.

***

Saat 12-13 arası zalda qərribə bir canlanma yara-

nır. Camaat dəstə-dəstə gəlir. Çünki ehsana çatmaq söhbəti var. Gəldin, çatdın, bu naz-nemətlərdən yeyə biləcəksən. Yox, əgər bir qədər gecikdinsə, ağlın evlərdəki yasa getməsin ki, axşamədək hər gələni başqa bir otağa keçirib orada ehsan verirdilər. Burada gecikdin, batdın.

Hə, dediyim saatlarda burada insan axını var.

***

Mollanın o başda az qalır bağı çatlasın. Ortalığa yemək gətirilib. Bu dəfə camaatın səsi bir tərəfdən, qaşıqların səsi də bir tərəfdən. Molla da yeyir, demirəm, durub baxır. Lakin aradadır ev sahibinin könlü xoş olsun deyə, “Fatihe” verir, ehsan verənləri tərif edir, sağlqlarına dua oxuyur. İstəyir, camaat “Amin” deyər. Çünki bu ümumi-el duası ev sahibinin ən xoşuna gələn andır. Lakin axı səs qoymur. Bu dəfə molla mikrofona danışmır, çıxır.

***

Yan tərəfdəki masadan gələn söhbət diqqəti cəlb edir. Az, Fatma, necəsən? Sən Allah, bağışla ey, indi tanıdım səni. Az, Allah bu kişiye rəhmət eləsin, gör bizi neçə ildən sonra görüşdüdü.

-Boo, az, Südəbə, sənəsen?

-Hə, mənəm.

Qaxırlar, qucaqlaşır öpüşürlər, ayrılmaq bilmirlər. Elə bu anda bütün zalın diqqəti onlara yönəlir. Onların da heç vecinə deyil ki, biz toydayıq, yasdayıq, ya haradayıq.

-Ay Fatma, nə yaxşı oldu, gördüm səni.

-Südəbə, uşaqlar necədir, nəvələrin neyniyir?

-Hamısı yaxşıdır. Ay qız, qızları vermisen, ya yox?

-Az, hamısını vermişəm, gediblər...

Bu məzmununda söhbət ta ehsan başa çatanaq davam edir. Yeyirlər, söhbətləşirlər, masanın üzərindəki bütün təamlardan bir-birinə təklif edirlər. Ta dadmadıqları yemək, şirniyyat qalmır.

***

Yemək bitib, Fatma ilə Südəbənin başı söhbətə elə qarışıb ki, ətrafda olanlardan xəbərləri belə yoxdur. Tək onlar yox, buradakı hər kəs yanındakı ilə söhbətdədir. Molla axı ehsan duası oxumalıdır. Yazıq molla, indi gəl, camaatı sakitləşdir ki, duanı eşidən olsun.

Molla nə edir, əlində bir qaşıq, mikrofona döyəcəyir ki, səsinizi kəsin, ay xanımlar. Dua oxuyuram, bura söhbət etməyə gəlmisiniz?

Təəssüf ki, molla özü deyir, özü eşidir. Səs kəsilmir ki, kəsilmir. Molla da başlayır bu dəfə qışqırmağa ki, heç olmasa duanı oxusun, ev sahibi eşitsin ki, bir azdan yas bitəndə aldığı pul və içi buradakı nemətlərin hər biri ilə dolu çanta halalı olsun. Bu üzdən də boğazı yırtılsa da, oxuyur.

***

Molla oxuduqca, səs artır, arada molla əsəbiləşir: ay xanımlar, axirəti fikirləşin. Belə bir gün hər birimizin olacaq. Gələn, bir-birimizə hörmət edək. “Fatihe” söyləyir.

Camaat elə buna bənd imiş kimi, qalxır ayağa, gedirlər. Yox, hamı getmir. Çay içmək fikrində olanlar qalır.

Bu arada çay gəlir. Qalan camaat çay da içib, molla ya qaş-göz edirlər ki, bir “Fatihe” ver, duraq. Mollanın da bu qaş-göz məsələsi çoxdan anladığı bir məsələ olduğu üçün həmin an başlayır “Fatihe”yə.

***

Beləliklə, zal boşalır. Burada qalanlar mərhumun lap yaxınlarıdır. Çünki bir qədər uzaq olanlar da artıq camaatla gediblər ki, uzaq yoldur, ancaq evə çatacağıq.

Birgünlük yas bitir. Mərhum yüz ilin ölüsü olur. Molla da haqq-hesabını alıb, düşür yola. Qulağı qalır səsdə ki, görək növbəti dəfə kim ölər...

Mətanət Məmmədova

Ermenistan özünün müstəqillik gününü qeyd etdi, erməni siyasətçilərinin dediyi kimi, sadəcə təqvimdəki tarix dəyişdi, milli varlıqdan, azadlıqdan və bayram ab havasından isə danışmağa dəyməz. Əgər 1991-ci il sentyabrın 21-də Azərbaycan torpaqlarında törətdikləri vəhşiliklərdən, hərbi cinayətlərdən ruhlanan ermənilər qələbə eyniyəsindən vəcdə gəlirdilərsə, bu gün o ekstazdan əsər-ələmət yoxdur, qəmə batıblar, qanunsuz ələ keçirdikləri ərazilər əsl sahibinə qayıdıb. İndi Ermənistan silahlı quldurlarının xarə-bazara çevirdikləri kənd və şəhərlərdə əsl cənnət yaradılır, bu yerlərə insan gəlir.

2025-ci ildə keçirilən "bayram" milli şüurda ağır tonların rezonans doğurduğu bir vaxtda qeyd olundu. Ermənistan Qarabağı bir-dəfəlik itirdi. Fiziki cəhətdən Qarabağda ola bilməmək sadəcə siyasi reallıq deyil. Bəzi ermənilər, xüsusən də "revanşist" adlanan kəsim baş verənlərə "müvəqqəti itki" kimi yanaşmağa cəhd edirlər, amma nə qədər tez reallıqla barışsalar itirilən zamanı daha tez bərpa etmiş olarlar. Ona görə də dünənki "şənlik" kədərle daha yaxın "dost" idi. Bayram ərəfəsində baş nazir Nikol Paşinyan Dördüncü Respublikanın yaradılmasına hazırlıq barədə məlumat verib. Maraqlıdır, er-

mənilər hesab edirlər ki, birincisi Rusiya İmperiyasının dağılmasından sonra yaranıb, ikincisi isə Sovet dövründə. Üçüncüsü Sovet hakimiyyətinin dağılmasından sonar, bəs dördüncüsü? Bəli, indiki baş nazir Nikol Paşinyan özünün hakimiyyətini dördüncü respublika adlandırır və israr edir ki, hətta onun opponentləri də məsələyə məhz bu cür yanaşsınlar. Lakin Paşinyanın iddialı planı bir-mənalı qarşılanmayıb.

Bayram ərəfəsində Paşinyan bəyan edib ki, təmsil etdiyi Mülki Müqavilə partiyası Dördüncü Respublika yaratmaq üçün parlament seçkilərində qalib gəlmək istəyir. Onun ideoloji təməli Paşinyanın "tarixi" ilə ziddiyyət təşkil etdiyi "Real Ermənistan" adlanacaq. Konkret olaraq, Dördüncü Respublika öz qonşuları, ilk növbədə Türkiyə və Azərbaycanla düşmənçilik etməyəcək və Avropa Birliyinə daxil olmağa çalışacaq. Bu məqsədlə Paşinyan parlament seçkilərində qalib gəldikdən sonra Ermənistan konstitusiyasına dəyişikliklərlə bağlı referendum keçirəcəyini vəd edib. O, həmçinin qeyd edib ki, Rusiya ilə münasibətlər transformasiya mərhələsindədir, lakin son nəticədə əvvəlkindən daha möhkəm olacaq.

"Mülki müqavilə bu proqramla "Real Ermənistan" ideologiyasını Ermənistanı idarə etmək konsepsiyası kimi qəbul edir və 2026-cı ildə keçiriləcək növbəti parlament seçkilərində bu proqram və ideologiya ilə vətəndaşların ölkəni idarə etmək mandatını daha beş il müddətinə uzatmasını gözləyəcək", - Paşinyan partiyasının qurultayında vurğulayıb.

Ermənistanın ikinci və üçüncü prezidentləri Robert Köçeryan və Serj Sarkisyan Paşinyanın ideyasını öz ölkələrinin müstəqilliyinə bərbəşə təhlükə kimi qiymətləndiriblər. "Elə bir məqam yetişib ki, müstəqilliyimizin gələcəyi hər birimizin əzmindən və Vətənə sədaqətimizdən asılıdır", - deyər Köçeryan vurğulayıb.

Öz növbəsində Sarkisyan bəyan edib ki, hakimiyyətdəki kapitulyatorlara "yox" deməyin vaxtı çatıb. "Cümhuriyyətin nömrəsinin dəyişdirilməsi ilə bağlı cəfəngiyyatlar səsləndirənlər yaddaşımızı silməyə, tarixi təhrif

Dördüncü Ermənistan?

etməyə, keçmiş inkar etməyə, qələbələrini rədd etməyə çalışırlar. Amma tarix sıfırdan başlamır. Qan suya, qurban statistikaya, qəhrəmanlıq tarixi səhvə çevrilə bilməz", - üçüncü prezident iddia edib.

Buna baxmayaraq, Qafqaz İnstitutunun rəhbəri Aleksandr İskənderyan hesab edir ki, ümumilikdə Paşinyan yeni heç nə deməyib. "Dördüncü Respublika haqqında bəyanat Mülki Müqavilənin seçki kampaniyasını müşayiət edən bir sıra digər çıxışların bir hissəsidir". Paşinyan və komandası açıq şəkildə bildirirlər ki, onlar hakimiyyətə gələndə qədər baş verənlərin hamısı pis olub, lakin onların köməyi ilə ölkədə həyat düzələcək. Dördüncü Respublika ideyası Ermənistanda ilk dəfə deyil. "Bu, müttəfiqlərinizə aid olmayan bütün nailiyyətləri inkar etməyin bir yoludur", - İskənderyan deyib.

Ekspertin fikrincə, 2026-cı il iyunun 7-nə təyin edilmiş parlament seçkiləri çətin ki, əhali tərəfindən Paşinyanın dediyi referendumun müqəddiməsi kimi qəbul edilsin. Eyni zamanda, çox güman ki, Əsas Qanuna dəyişiklik etməyə cəhdlər ediləcək. İsgənderyan hesab edir ki, ən azı indiki preambula Qarabağın Ermənistana birləşməsindən bəhs edən Müstəqillik Bəyannaməsinə istinad edərək Azərbaycanı qıcıqlandırmamaq üçün düzəldiləcək.

Paşinyan və keçmiş prezidentlər

Erməni müxalifətinin "Mənim şərəfim var" fraksiyası baş nazir Nikol Paşinyana etimadsızlıq ifadə edən parlament təklifi layihəsi hazırlayıb. "Hökumət... nəinki özünün təqdim etdiyi və parlament çoxluğu tərəfindən təsdiq edilmiş proqramdan əhəmiyyətli dərəcədə kənara çıxaraq üzünə götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirmədi, həm də dövlətin qarşısında duran çağırışlara effektiv cavab vermədi, çox vaxt yeni çağırışların yaranmasına səbəb oldu", - deyər bəyanatın layihəsində deyilir.

Müxalifət Paşinyanı təslim olmaqda, Qarabağı itirməkdə, Azərbaycanda saxlanılan "hərbi əsirlər"i və Qarabağ erməni "liderlərini" (oxu: separatçıların rəhbərlərini) azad etməməkdə, ölkənin ərazi bütövlüyünü pozmaqda, ehtiyatsız xarici siyasət yürütməkdə, birtərəfli güzəştlərə getməkdə, beynəlxalq aləmdə tanınması prosesini pozmaqda, bütün erməni soyqırımlarına dəstək verməkdə ittiham edir. Qanuna görə, 107 deputatdan ən azı 54-ü impiçmentə səs verməlidir. La-

kin parlamentdə impiçment proseduruna başlamaq üçün 36 imza tələb olunur. "Ermənistan" və "Mənim namusum var" iki müxalifət fraksiyasının 34 deputatı var.

Hakim "Mülki Müqavilə" partiyasının 69 mandatı var. Bu kifayət qədər perspektivsiz cəhdin mənası nədir? Xüsusən də ona görə ki, seçkilərə cəmi bir il qalır və Paşinyan onsuz da onlara qalib gələr bilər. "Bu proseduru (Ermənistan Konstitusiyasının 115-ci maddəsində bunun üçün "Baş nazirə etimadsızlıq" ifadəsi işlədilir) başlamaqda parlamentin "Mənim şərəfim var" fraksiyasının aşkar məqsədi 2026-cı il seçki kampaniyasına fəal hazırlıqların başlanğıcında tərəfdarları həm gələcək etiraz səsləri, həm də parlamentdə keçiriləcək kütləvi aksiyalarda iştirak etmək üçün səfərbər etməkdir".

Bu fraksiyanın birləşdiyi keçmiş prezident Serj Sarkisyan hələ 2025-ci ilin iyununda belə bir prosedurun küçə etirazlarına təkan verəcəyini qeyd etmişdi. Bundan başqa, Serj Sarkisyan və tərəfdarları müxalifət düşərgəsində öz təsirlərini gücləndirməyə çalışırlar. Ermənistanın baş nazirinə etimadsızlıq səsverməsi hekayəsi də müxalif siyasətçilərin özləri arasında nüfuz mübarizəsini əks etdirir. Bu fikir ayrılıqlarının təzahürlərindən biri də parlamentdəki "Ermənistan" fraksiyasının istiqamətləndiricisi olan digər keçmiş prezident Robert Köçeryanın bu təşəbbüsə kifayət qədər skeptik münasibət bəsləməsidir.

Müxalifət Paşinyan hökumətinin üzünə götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirmədiyini iddia edir. Şikayətlərin dairəsi genişdir. Vurğu, təbii ki, xarici siyasət məsələləridir, lakin "Mənim şərəfim var" fraksiyasının hazırladığı bəyanat layihəsində "çıxışan korruptsiya və proteksionizm" ittihamları, eləcə də ölkənin sosial-iqtisadi problemləri var. Bu işdə etimadsızlıq səsverməsi təşəbbüsü ilə çıxış edənlərin taktikası başa düşüləndir: mümkün olan ən geniş auditoriyanı öz ətrafında toplamaq üçün baş nazirə qarşı mümkün qədər geniş şikayət dairəsini qaldırmaq.

Burada Rusiya tarixindən ehtiyatlı bənzətmə aparmaq olar. 1999-cu ildə Boris Yeltsinə qarşı impiçment prosesi ilə, o zaman ittihamlar siyahısı da kifayət qədər geniş idi. İmpiçmentin uğur şansı varmı? Paşinyanın istefası ideyası cəmiyyət arasında nə dərəcədə populyardır? Hakim Mülki Müqaviləsi partiyası Ermənistan Milli Assambleyasında yerlərin mütləq əksəriyyətinə nəzarət etdiyi

üçün, təbii ki, belə bir qətnamənin parlament tərəfindən dəstəklənməsi şansı yoxdur. MPG/Gallup Beynəlxalq Assosiasiyasının 23-25 iyun tarixlərində vətəndaşlar arasında keçirdiyi sorğuya əsasən, respondentlərin 35,1%-i qəti şəkildə belə bir səsverməni dəstəkləməyə hazırdır, 18,6%-i isə müəyyən qədər dəstəkləyib. Bunun ictimai əhval-ruhiyyəni düzgün əks etdirib-əks etdirməməsi mübahisəlidir, lakin Nikol Paşinyanın bəyanatı reytingi əhəmiyyətlidir. Etimadsızlıq səsverməsinə dəstəkləyən mitinglərin miqyası əhəmiyyətli ola bilər, lakin biz artıq görmüşük ki, Paşinyan hökuməti əvvəlki illərdə,

hətta çox genişmiqyaslı etiraz kampaniyaları şəraitində belə, daxili siyasi vəziyyətə nəzarəti saxlayıb.

Yeni, Ermənistan hakimiyyətinə ciddi təzyiq göstərmək üçün belə kampaniya, məsələn, 2024-cü ilin yaz-yay əvvəlindən daha geniş və ya daha aqressiv xarakter daşımalı idi. Üstəlik, Paşinyan hökuməti üçün real təhlükə yaratmaq üçün ölkənin təhlükəsizlik qüvvələri əvvəlkindən qat-qat demotivasiyalı olmalı idi. Lakin hələlik belə bir ssenari üçün dəqiq ilkin şərtlər yoxdur. Qeyd edək ki, tanınmış müxalifət xadimlərinin və Erməni Apostol Kilsəsinin nümayəndələrinin həbsi Nikol Paşinyanın komandası üçün təhlükə yarada biləcək qədər böyük etiraz kampaniyasına səbəb olmayıb.

Seçkilər bir ildən sonradır, Paşinyanın qələbə şansı barədə fikirlər də haçalındır. Bu, şübhəsiz ki, Nikol Paşinyan və onun Mülki Müqaviləsi partiyası üçün çətin kampaniya olacaq. Ermənistanın bir sıra icmalarında 2025-ci ilin martında keçirilmiş bələdiyyə seçkilərinin nəticələri göstərdi ki, hakim partiya əhəmiyyətli dəstəyi saxlayır. Paşinyanın partiyası 2026-cı ildə seçkilərdə hələ də birinci yeri tutsa da, parlamentdəki mütləq çoxluğunu itirə biləcəyi bir vəziyyətə düşə bilər. Belə olan halda, bu, bir qədər Moldovada 2009-cu ilin iyulunda keçirilən parlament seçkilərindən sonra, o vaxt hakim kommunistlərin ən böyük fraksiya kimi meydana çıxdığı, lakin son nəticədə bir qrup müxalifət partiyasının hökuməti formalaşdırdığı vəziyyəti xatırladacaqdı.

2026-cı ildə Nikol Paşinyan ya dəstəyini əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq üçün bir yol tapmalı, ya da müxalifətdə əvvəlcə etiraz səslərinin bir hissəsini toplayacaq, sonra isə ona koalisiyaya qoşulacaq gizli müttəfiqi tapmalı olacaq.

Müxalifətin tez-tez müraciət etdiyi impiçmentin isə parlamentdən keçmə şansı yoxdur. Paşinyan İkinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində postunu tərk etmədiyinə görə indi də onu itirməyəcək. Paşinyanın bütün səhvlərinə baxmayaraq, müxalifət ondan daha az populyardır. Qarabağ klanı hələ 1990-cı illərdə yerli siyasi elita ilə fikir ayrılığına düşüb və İrəvanda dəstək görmür. Paşinyanın erməni kilsəsi ilə münasibəti onun opponentlərinə müəyyən ümidlər verir.

V.VƏLİYEV

ABŞ Əfqanıstanda Rusiya və Çin üçün “Troya Atı” planı hazırlayır

ABŞ prezidenti Donald Tramp amerikalıların 2021-ci ildə Əfqanıstandan çıxardığı Baqram hərbi bazasına nəzarəti geri almaq istəyini açıqlayıb. “Dünyanın ən böyük hava bazası olan Baqramı geri alacağıq. Biz onu elə-belə verdik. İndi geri almağa çalışırıq”- Tramp deyib.

Taliban indiyədək ABŞ qoşunlarını ölkədən uzaqlaşdırmaq niyyətində olduqlarını, lakin Vaşinqtonla siyasi və iqtisadi əməkdaşlığa açıq olduqlarını bəyan edib. Ekspertlər Əfqanıstanın Rusiya, Hindistan, Çin və digər regional oyunçuların maraqları üçün qaynar nöqtəyə çevrildiyini deyirlər. Ona görə də Amerika Baqramı qayıtmaq istəyir. Uğur qazanacaqmı?

ABŞ prezidenti Baqramı qayıtmasının səbəblərindən birini ABŞ-ın əsas rəqibi olan Çinə qarşı durması zərurəti kimi göstərmiş, çünki baza “Çinin nüvə silahı istehsal etdiyi yerdən bir saatlıq məsafədədir”. Tramp bundan əvvəl də sələfi Co Baydeni 2021-ci ildə Amerika qoşunlarının Əfqanıstandan xaoslu şəkildə çıxarılması və nəticədə hərbi obyektin Taliban hökumətinin nəzarətinə keçməsi ilə bağlı dəfələrlə tənqid etmişdi.

Trampın sözlərinə görə, Kabilə 40 kilometr şimalda yerləşən baza ABŞ üçün strateji əhəmiyyətli olaraq qalır. 2021-ci ildə çıxarılmasına qədər Amerika qoşunlarının Əfqanıstanda mərkəzi komanda məntəqəsi və ən böyük hərbi obyekt kimi xidmət edən Baqram aerodromu 1950-ci illərdə Sovet İttifaqı tərəfindən tikilib və sonradan 20 il ərzində ABŞ-ın əməliyyatları üçün əsas mərkəzə çevrilib.

The Wall Street Journal yazır ki, Vaşinqton antiterror əməliyyatları aparmaq üçün məhdud hərbi kontingenti aviabazaya qaytaracağı düşünür. Tramp administrasiyası artıq Taliban nümayəndələri ilə əlaqə saxlayır, amerikalıların bazaya qayıtması ilə bağlı dialoqa başlayır.

Danışıqlar ilkin mərhələdədir. Trampın girovlarla iş üzrə xüsusi nümayəndəsi Adam Beiler Amerika tərəfinə rəhbərlik edir. Hərbi mövcudluğun şərtləri və mümkün formatı ilə bağlı müzakirələrin yaxın vaxtlarda davam edəcəyi gözlənilir.

ABŞ prezidenti artıq eyham vurub ki, “Taliban” Amerika qoşunlarının geri qayıtmasına icazə verə bilər. “bizdən nəyə ehtiyacı var” deyər. Bununla belə, Əfqanıstan Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat katibi və xarici işlər nazirinin müşaviri Zakir Cəlali ABŞ-ın ölkədə hərbi mövcudluğunu istisna edib. “Əfqanıstan və ABŞ bir-biri ilə əlaqə saxlamalı və qarşılıqlı hörmət və ortaq maraqlara əsaslanan iqtisadi və siyasi əlaqələr qura bilər”, - Cəlali bildirib.

Diplomat xatırladı ki, əfqanlar tarixən ABŞ-ın hərbi mövcudluğuna razılıq verməyiblər. “və bu ehtimal Dohada aparılan danışıqlar və razılaşma zamanı tamamilə rədd edilib, lakin gələcək əməkdaşlıq üçün qapı açıqdır”.

Əfqanıstan ordusunun baş qərargah rəisi Fəsihuddin Fitrat da aviabaza ilə bağlı amerikalılarla danışıqları rədd edib. O, Əfqanıstan ərazisində həttə bir əcnəbi əsgərin olmasının “İslam Əmirliyi üçün qəbul ediləməz olduğunu” və Kabilin ABŞ və ya başqa bir ölkə ilə aviabaza ilə bağlı heç bir sövdələşməyə getməyəcəyini bildirib.

ABŞ və Taliban arasında hazırda rəsmi diplomatik əlaqələr yoxdur, lakin iki tərəf daha əvvəl girovlarla bağlı danışıqlar aparıb. Keçən həftə Kabil və Vaşinqton arasında münasibətlərin normalaşdırılması söyləri çərçivəsində məhsus mübadiləsi razılaşması əldə edildiyi açıqlandı.

Bu ilin aprel ayında, radio səsizliyi şəraitində işləyən və transponderinin tıxandığı, ehtimal ki, Dohadan Əfqanıstana gedən Amerika hərbi təyyarəsi ilə bağlı qeyri-rəsmi məlumatlar ortaya çıxdı. Baqram Hava Bazası rayonunda izlənən təyyarədə amerikalıların səfəri və ya bazada müvəqqəti olması ilə bağlı məlumatlar yayıldı.

Taliban administrasiyası bazanın təhvil verilməsini və ya ora Amerika hərbiçilərinin yerləşdirilməsini təklif edib. Hindistan xəbər agentliyinin Hind-Asiya Xəbər Xidmətinin məlumatına görə, Baqram Hava Bazası ABŞ üçün Cənubi, Mərkəzi və Qərbi Asiyayı izləmək üçün ideal kəşfiyyat, müşahidə və kəşfiyyat (ISR) mərkəzi olardı.

Nəşr yazır ki, obyekt “regional antiterror əməliyyatlarına imkan verəcək, sürətli regional reaksiya üçün hazırlıq və yanacaq doldurma mərkəzi rolunu oynayacaq və bölgədəki hadisələrin monitorinqi üçün platforma təmin edəcək”. Bununla belə, məqalədə qeyd edilir ki, bu addım ABŞ-ın böyük hərbi öhdəliyə, əhəmiyyətli müdafiə və dəstək ehtiyaclarına, təmirə, modernləşdirilməsinə və dənizə çıxışı olmayan hava bazasının davamlı təchizatına milyardlarla dollar xərcləməsinə də səbəb olacaq.

Pekin Trampın bazanı geri almaq istəyi ilə bağlı açıqlamalarına rəsmi münasibət bildirməyib, lakin Çin və Honq-Konq ingilisdilli mediası ABŞ prezidentinin sözlərini geosiyasi baxımdan həssas kimi qələmə verib.

Çinli ekspertlərin fikrincə, Pekin ABŞ-ın Əfqanıstanda hər hansı yenilənmiş hərbi mövcudluğunu regional təhlükəsizlik üçün sabitliyi pozan amil və ABŞ-Çin rəqabətinin potensial eskalasiyası kimi qiymətləndirəcək. Pekin hazırda Əfqanıstanı global Kəmər və Yol Təşəbbüsünün potensial əhəmiyyətli elementi hesab edir.

Əfqanıstan tarixən Böyük İpək Yolu boyunca mühüm keçid rolunu oynayır və onun ərazisindən bir neçə mühüm nəqliyyat marşrutu keçir.

Bədxəşan əyalətindəki Vaxan dəhlizindən əlavə (çox vaxt Avrasiyanın “strateji dayacağı” adlandırılır) Rusiya, Qazaxıstan və Özbəkistanı Pakistan və Hindistanla birləşdirən Mərkəzi Asiya-Cənubi Asiya Dəhlizi, həmçinin Avropa İttifaqı, Rusiya, Pakistan, Özbəkistan və Cənubi Asiya dövlətlərini birləşdirmək üçün nəzərdə tutulan Trans-Əfqan dəhlizi də mövcuddur.

“Baqram hava bazasına qayıtmaq barədə elanlar niyyət bəyannaməsidir”. Trampın əvvəllər Qrenlandiyanı cibinə salmaq və Panama kanalını geri qaytarmaq fikri var idi, lakin bütün bunlar havada qalır. O, Nobel Sülh Mükafatını qazana bilməsə də, bütün dünyada Amerika hərbi bazalarının yerləşdirilməsinin sınaq olmuş və həqiqi modelinə qayıdır”, - Rusiya Elmlər Akademiyasının ABŞ və Kanada Araşdırmaları İnstitutunun baş elmi işçisi Vladimir Vasilyev “Vzryad” qəzetinə bildirib.

Onun fikrincə, bu gün ABŞ ardıcıl xarici siyasət strategiyası əvəzinə “Trampdan gələn impuls və ya çağırışlar sistemi” işləyir. “Trampın bütün söyləri demokratların xarici siyasət irsinin silinməsinə yönəlib. Qrenlandiya 1945-ci ildə Truman administrasiyası tərəfindən Danimarkaya, Panama kanalı isə 1979-cu ildə Karter administrasiyası tərəfindən Panamaya təhvil verilib. ABŞ Demokratları dövründə Əfqanıstandan da çekildi, baxmayaraq ki, Trampın ilk dövründə Talibanla fundamental razılaşma əldə edilib. O, hakimiyyətdə qalsaydı, amerikalıların faktiki olaraq ölkəni tərk edəcəyini söyləmək olmazdı”, - deyər ekspert xatırladı və əlavə edib ki, ABŞ-ın Tayvan və Ukraynaya dəstəyi də Trampın dövründə zəifləməyə başlayıb.

Vasilyev qeyd edir ki, ABŞ-ın Əfqanıstana qayıtması ilə bağlı söhbətlər İranın bombalanmasından sonra və Rusiya, Hindistan və Çinin iştirak etdiyi strateji ittifaqın yaradıl-

ması fonunda yaranıb. Buraya həmçinin ABŞ-ın nüvə Pakistanı ilə qeyri-bərabər münasibətləri və Çinin hərbi yüksəlişi də aiddir.

21-ci əsrin əvvəllərində Əfqanıstanın Rusiyanın yumşaq qarnı və ABŞ-ın Mərkəzi Asiyaya müdaxiləsi üçün anklav olması ideyaları yenidən öz bəhrəsini verib. Bu gün Pentaqonun Əfqanıstanda dayaq yeri axtarması ABŞ-ın Mərkəzi Asiyadakı köhnə ekspansiya siyasətinə qayıdırdır. Bu aerodrom ABŞ üçün regionda “Troya atı”na çevriləcək”.

Rusiya Plexanov Universitetinin Siyasi Təhlil və Sosioloji Proseslər Departamentinin rəhbəri, hərbi ekspert Andrey Koşkin isə qeyd edib ki, əgər onlar istəsələr, ABŞ Baqramı qayıtmaq üçün Talibanla danışıqlar apara bilər: “ABŞ Taliban hökumətinə pul ödəyə bilərdi və onlar ərazini təhvil verərdilər. Amerikalılar öz hərbi bazalarını necə qoruyacaqlarını ciddi şəkildə işləyiblər. Ən etibarlı variant perimetri dəmir-beton qalınlarla əhatə etməkdir. Bu, terror hücumlarından kifayət qədər müdafiədir”.

O düşünür ki, aviabazaya mümkün qayıdış ABŞ-ın Əfqanıstana təkrar müdaxiləsi kimi qiymətləndirilməməlidir. Ekspertin qeyd etdiyi kimi, 2021-ci ildə ABŞ Talibanın müəyyən olunmuş müddətdə ölkəni tərk etmək tələbini yerinə yetirib. “Amerikalıları Əfqanıstandan qovan Taliban olub. Deməli, bazaya qayıdış yalnız zorakılıq olmadan, qarşılıqlı razılaşma yolu ilə baş verə bilər. Amma qayıdışın səbəbi yalnız geosiyasi ola bilər- regionda konkret əraziyə nəzarət. Baqram həqiqətən də Cənubi, Mərkəzi və Qərbi Asiyada vəziyyətin izlənilməsi və kəşfiyyatı üçün mərkəzə çevrilə bilər”- o vurğulayır.

Koşkinin fikrincə, Baqramı qayıtmaq ABŞ-ın Rusiya, Çin və Hindistanın logistik marşrutlar yaratmaq planlarına müdaxilə etməsinə imkan verməyəcək, lakin amerikalılar “barmaqlarını bu marşrutların nəbzində saxlaya bilərlər”: “Kəşfiyyatın aparılması artıq kifayətdir. ABŞ üçün bu, dayaq nöqtəsidir, lakin Əfqanıstana tam miqyaslı işğal əlbəttə ki, baş verməyəcək”.

Rusiya Beynəlxalq Əlaqələr Şurasının şərqşünası və eksperti Kirill Semyonovun fikrincə, Tramp bilməlidir ki, ABŞ-ın Əfqanıstandan qoşunların çıxarılmasına dair razılaşması amerikalıların Baqram aviabazasından istifadəni davam etdirməsini nəzərdə tutmurdu. Baydenin dövründə onlar sadəcə olaraq qaçıb aerodromunu tərk etdilər. Deməli, məsələ ilkin çərçivəyə qayıtmaqdır.

Onun fikrincə, Taliban amerikalılara təslim ola bilər, lakin beynəlxalq sanksiyaların tamamilə ləğvini və onların Qərbdəki bank hesablarının bloklanmasının ləğvini tələb edəcək.

“Bir çoxları yazdıqları kimi, ABŞ-ın bu orada hərbi əməliyyat keçirməli olacağını düşünürəm. Amerikalılar bu müharibəni çox tez uzudurlar”, - ekspert hesab edir.

Semenov ABŞ-ın Çinə əlavə təzyiq göstərməkdə maraqlı olması ilə razılaşır.

“Bu baza bütün yerli oyunçuların, o cümlədən Rusiyanın maraqlarını pozmağa həssaslanıb. Trampın sözlərinə görə, baza Çinin nüvə silahı istehsal etdiyi yerdən bir qədər aralıda yerləşir. Görünür, o, Sincan-Uyğur Muxtar Bölgəsini nəzərdə tutur”, - şərqşünas izah edib.

O, hesab edir ki, ABŞ bazaya qayıtdıqdan sonra orada pilotsuz təyyarələr yerləşdirə və Çin əraziləri üzərində kəşfiyyat apara bilər. “Problem ondadır ki, baza təcrid olunub və ciddi münaqişə baş verərsə, o, dərhal məhv ediləcək. Əslində, onun Çinə təzyiq elementi kimi heç bir hərbi dəyəri yoxdur, lakin onun ümumi geostrateji əhəmiyyəti var”, - Semenov hesab edir.

Göründüyü kimi, ABŞ Şərqdə yeni iqtisadi, hərbi, siyasi blokun formalaşdığını görüb, bu coğrafiyanın ortasına hərbi mövcudluğunu qoymaq istəyir. Lakin, Əfqanıstan hökuməti buna imkan vermək fikrində deyil. Bu ölkənin siyasi, iqtisadi, hərbi təhlükəsizliyi üçün ciddi problemdir.

Elçin Bayramlı

Ekosistemə dəniz lazımdır, əgər təmiz qalıbsa...

Hər il sentyabr ayının son cümə axşamında dənizlər günü qeyd olunur

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

müxtəlif tullantıların atıldığı və ya utilizasiya edildiyi sistemlərdir. Bununla belə, nisbətən qapalı bəzi dənizlərə atılan həddindən artıq

Okeanlar uzun illərdir ki, dənizçilərin, nəhəng gəmilərin və sahil yanı şəhərlərin zibilliyi olub. Hazırda məlumatlılığın artmasına baxmayaraq, okeanlarda hələ də böyük miqdarda zibil yığılır. Okeanlarda plastik çirklənmə ilə bağlı araşdırma aparan bir qrup alim 1979-cu ildən bəri toplanan tullantıların statistikası barədə qeydləri təhlil edib. Nəticələrə görə okeanlarda dünyanın təxminən 70 faizini əhatə edən - təxminən 171 trilyon ədəd plastik-polietilen tullantı var. Üstəlik hər il 23 milyon tonadək plastik tullantı su hövzələrinə daxil olur. Plastik tullantılar okean səthinin təxminən 40%-ni örtür. Ən böyük plastik yığıntı sahəsi olan Sakit Okeanın zibil sahəsi 1.6 milyon kvadrat kilometr ərazini əhatə edir. "The Ocean Cleanup" təşəbbüsü ilə 2024-cü ildə okeanlardan və çaylardan 20 milyon kiloqram tullantı çıxarılıb. Alimlər xəbərdarlıq edirlər ki, okeanlardakı plastik sızılgı ilə bağlı heç bir tədbir görülməyə, tullantılar 2040-cı ilə qədər təxminən 3 dəfə arta bilər.

Dənizlərin digər mühüm cəhəti də balıq ovu üçün uyğun mühit təmin etməsidir. Bu insanlara həm qida, həm də iqtisadi qazanc gətirir. Lakin peşəkar balıqçılar bilir ki, ilin müəyyən aylarında ov etmək dəniz ekosisteminə zərər vurmaq, balıqların nəslini təhlükəyə atmaq deməkdir. Bu baxımdan, dənizlə dost olan balıqçı olmaq, ekosistemin pozulmasına yol verməmək şərtidir.

Lalə Mehralı

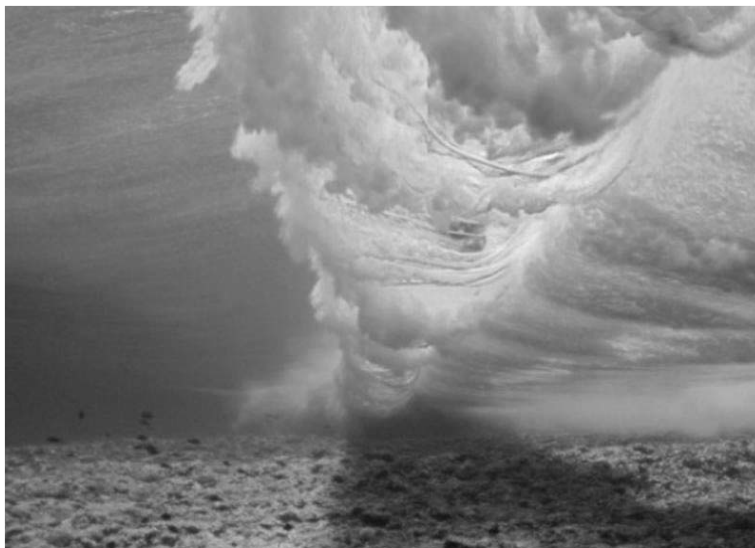
Dənizlər və okeanlar Yer kürəsinin ekosistemi üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Buna görə də onlar yer üzündə həyatın mənbəyi kimi tanınırlar. Yer səthinin 70%-ni əhatə edən bu nəhəng su əraziləri qlobal temperatur dəyişikliyinə və hava sirkulyasiyasına nəzarət etməklə bütün orqanizmlərin həyati dəstəyini təmin edir. Dənizlərin və okeanların həyati funksiyaları, onların səthində yaşayan "fitoplankton" sayəsində Yerdəki oksigenin təxminən 50%-ni istehsal etmələridir. Fitoplankton, ölçüsü 20 mm-dən çox olmayan, tək və ya çoxhüceyrəli ola bilən mikroskopik bitki orqanizmləridir. Buna görə də, onlar fotosintezə dəstəkləmək üçün kifayət qədər işığın olduğu okean səthinin üstündə yaşayırlar və suyun dalğalanması ilə passiv şəkildə hərəkət edirlər. Dənizdəki bəzi balıqlar və digər canlılar üçün əsas qida mənbəyi olan "zooplankton" əslində fitoplanktonla qidalandığı üçün bu sadə canlılar okeanlarda həyatın davam etməsində də əsas rol oynayır.

Okeanlar qlobal iqlim növlərinin müəyyən edilməsində mühüm rol oynayırlar, çünki dalğa və cərəyan sistemləri vasitəsilə Günəşdən alınan istiliyi Yerin müxtəlif bölgələrinə onlar paylayırlar. Bu cərəyanlar isti suları aşağı enliklərdən daha soyuq, yüksək enliklərə aparır və ümumi iqlim şəraitini formalaşdırır. Bu iqlim hərəkətlərini izləməklə alimlər əsas atmosfer dəyişikliklərinin (mussonlar, tropik tufanlar və qasırğalar) başlanğıcını və sonunu proqnozlaşdırma bilərlər. Dənizlərin və okeanların digər mühüm cəhəti onların Yer kürəsinin bir növ "saxlama qabı" olmasıdır. Eroziyaya uğrayan və quru ərazilərdən su eroziyası ilə daşınan üzvi və qeyri-üzvi çöküntülər deltalar vasitəsilə okeanlarda toplanır və çöküntü sürxurları əmələ gətirir.

Dənizlər və okeanlar Günəşdən istiliyi udaraq temperaturu tənzimləməklə yanaşı, həm də vacib karbon qazı yuvalarıdır. Okeanlar özündə, sənaye inqilabından

(1750-ci illərdən) sonra əhəmiyyətli dərəcədə çoxalan insan fəaliyyəti nəticəsində atmosfərə atılan karbon qazının 4/1-dən çoxunu saxlayır. Buna görə də, dənizlər və okeanlar özündə karbon saxlamaqla bu gün üzleşdiyimiz qlobal iqlim dəyişikliyi ilə bağlı problemlərin daha da ağırlaşmasının qarşısını alır. Bununla belə, dənizlərin karbon saxlamaqla bağlı bir sərhəddi var və biz nə qədər çox CO₂ buraxsaq, okeanlar bir o qədər çox qəbul edəcək, lakin bu da öz növbəsində karbon turşusu əmələ gətirmək üçün

su ilə reaksiyaya girəcək və beləliklə də okeanları turşulaşdıracaq.

Dəniz və okeanlar həm də insanların yaratdığı böyük miqdarda

miqdarda tullantılar bu su sistemləri tərəfindən təmizlənmə bilmir və nəticədə sistem pozulur. Dənizlərə atılan tullantıların tərkibindəki sənaye tullantıları, şəhər tullantıları, kənd təsərrüfatında istifadə olunan süni gübrə və pestisidlərin qalıqları suyu nitrat və fosfat ilə zənginləşdirir. Bu da bakteriyaların sayının artmasına gətirib çıxarır, suda yaşayan canlıların həyatını riskə atır və beləliklə ekoloji sistemi pozur. Məlumatlara görə hal-hazırda dəniz və okeanlarda 75-199 milyon ton plastik tullantı var. Üstəlik hər il 23 milyon tonadək plastik tullantı su hövzələrinə daxil olur. Plastik tullantılar okean səthinin təxminən 40%-ni örtür. Ən böyük plastik yığıntı sahəsi olan Sakit Okeanın zibil sahəsi 1.6 milyon kvadrat kilometr ərazini əhatə edir.

Dərs yükü uşaqların inkişafına necə təsir edir?

EKSPERT AÇIQLADI

Son zamanlarda valideynlər uşaqların dərs yükündən narazıdır. İbtidai və yuxarı sinif şagirdləri çoxlu dərslər və ev tapşırıqları ilə yüklənir, istirahətə az vaxt qalır. Bəzi müəllimlər isə əlavə vəsaitlər və test kitabları aldırır ki, bu da ailələr üçün maddi yük yaradır. Bəs, bu dərs yükü uşaqların inkişafına necə təsir edir? Dərs cədvəlində ağır fənlərin ard-arda olması uşaq üçün yük deyilmi?

Məsələ ilə bağlı təhsil eksperti İlqar Orucov SİA-ya açıqlamasında bildirib ki, dərs yükü və ev tapşırıqları problemi daim aktualdır və Azərbaycanda da bu mövzuda müxtəlif fikirlər var.

Onun sözlərinə görə, əgər narazılıq və narahatlıq doğuran bir məsələ varsa, ona ilk növbədə elmi yanaşma olmalıdır: "Bu, eyni zamanda dərsliklərlə də bağlıdır. Şagirdlərin ev tapşırıqları və əlavə vəsaitlərlə - həm dərsliyin, həm də materialların həddindən artıq yüklənməsi - mütləq şəkildə elmi əsaslarla tənzimlənməlidir. Ev tapşırıqlarının çoxluğu şagirdlərə psixoloji baxımdan mənfi təsir göstərə bilər. Bu, onların motivasiyasını azalda, oturaq həyat tərzini artırma və nəticədə sağlamlıq problemlərinə yol açar bilər.

Digər tərəfdən, ev tapşırıqlarının çoxluğu şagirdin asudə vaxtını, idman, musiqi, mədəni inkişafı ilə bağlı fəaliyyətlərini məhdudlaşdırır bilər. Halbuki ev tapşırıqları, şagirdlərinin

lər üçün yük olmamalıdır. Məktəbdə verilən biliklər evdə sadəcə möhkəmləndirilməli, şagirdin düşünmə və təhlil qabiliyyəti inkişaf etdirilməlidir. Müəllimlər bu kimi məsələlərdə çox diqqətli olmalıdır. Bəzən ev tapşırıqlarının

lərinin çətinliyi, əlavə materiallara olan tələblər şagirdin o fənnə olan marağını artırmaq əvəzinə, onu həmin fəndən uzaqlaşdırır, hətta nifrət yaratmağa qədər aparır. Bu, təbii ki, istənilən nəticə deyil. Eyni zamanda, dərsliklər elə hazırlanmalıdır ki, əlavə vəsaitlərə ehtiyac qalmasın. Çünki bu, bir tərəfdən maddi yüküdür, digər tərəfdən isə şagirdin başqa sahələrə - məsələn, bədii ədəbiyyata, idmana, sosial həyata ayıracağı vaxtı əlindən alır. Biz şagirdi yalnız dərslə yükləməklə robotlaşmış varlıq kimi formalaşdırmamalıyıq".

Bütün bu fikirlər fonunda qeyd etmək istərdim ki, dərs yükü düzgün tənzimlənsə, bu, şagirdin məsuliyyəti, intizamı, vaxtına qarşı nizamlı və şüurlu şəkildə formalaşmasına müsbət təsir göstərə bilər. Amma bu yük şagirdin digər hüquq və ehtiyaclarını məhdudlaşdırmamalıdır.

"SƏS" qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarımızı
dərc etməyə hazırıq!

Usman Dembele "Qızıl top" mükafatının sahibi oldu

"France Football" nəşrinin təsis etdiyi "Qızıl top" mükafatının qalibi belli olub. Bu mükafatı Fransa seçməsinin və PSJ klubunun hücumçusu Usman Dembele əldə edib. Qadınlarda "Qızıl top"a ardıcıl üçüncü dəfə İspaniya yığmasının və "Barselona"nın üzvü Aitana Bonmati layiq görülüb. Ötən il mükafatı İngiltərənin "Mançester Siti" komandasının ispaniyalı yarımmüdafiəçisi Rodri qazanmışdı.

Qadın sürücülərə XƏBƏRDARLIQ: 9 ayda 107 yol qəzası törədiblər - 16 nəfər ölüb...

Baş Dövlət Yol Polisi İdarəsi (BDYPİ) bütün xanım sürücülərin nəzərinə çatdırır ki, son dövrlər onların iştirakı ilə baş vermiş yol-nəqliyyat hadisələri ciddi narahatlıq doğurur. İdarədən SİA-ya verilən məlumata görə, aparılan təhlillər göstərir ki, bəzi hallarda diqqətsizlik, yol hərəkəti qaydalarına riayət olunmaması ağır yol qəzalarının baş verməsinə səbəb olur. Təkcə bu ilin ötən dövründə xanım sürücülərin iştirakı ilə baş vermiş 107 yol-nəqliyyat hadisəsində 16 nəfər həlak olub və 159 nəfər xəsarət alıb.

Sükan arxasında əyləşən qadın sürücülərə ünvanlanmış çağırış onlara diqqətli və məsuliyyətli olmaq missiyasını xatırladır: "Hər bir xanım sürücü, bir ana, həyat yoldaşı və cəmiyyətin dəyərli üzvü olmaqla övladına, ailəsinə və cəmiyyətə qarşı məsuliyyətini dərk edərək, yol hərəkəti qaydalarına tam məsuliyyətlə yanaşmalıdır. Əgər nəqliyyat vasitəsi ilə hərəkət zamanı yüksək sürət, qəfil və təhlükəli manevrlər kimi ekstremal davranışlara həvəs yaranarsa, qadın sürücülər bir anlıq düşünməlidir: "Bu hərəkətlər hara aparır: insan həyatının sonuna, xəstəxanaya, yoxsa həbsxanaya?"

Çağırışda, həmçinin diqqətə çatdırılır ki, ciddi qayda pozuntuları törədən zaman qadın övladlarını, analıq borcunu, ailəsinə, cəmiyyətdəki rolunu və nüfuzunu göz önünə gətirməlidir: "Unutmayın qadın həbsxanaya yarasdır, sürət fəxr deyil, təhlükədir, qəza bir anda baş verir, peşmançılıq isə ömürlük olur". BDYPİ bir daha bütün xanım sürücüləri soyuqqanlı və məsuliyyətli davranmağa, emosiyaya və riskli hərəkətlərə uymamağa çağırır. "Yol hərəkəti bir yarış deyil - bu, həyatın özüdür"- deyə çağırışda bildirilib.

Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.

Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

"ƏLİNCƏ" AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ CƏMİYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

**Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur**

Tiraj: 3000